

Författare: Susann Swärd
Illustrationer: Tina Landgren
Layout: Karin Backlund
Tryckeri: LaserTryck, augusti 2020
ISBN: 9789198227963

Rättighetsfokus
www.rattighetsfokus.se

INNEHÅLL

INLEDNING	2	7. ÖVERSYN AV OMHÄNDERTAGNA BARN, ARTIKEL 25	21
1. ANSVAR FÖR SITT BARN, ARTIKEL 5	3	Alla former av omhändertagande av barn	21
Vårdnadshavarnas huvudansvar för barnet	3	Regelbunden översyn av alla omständigheter	21
Barnets fortlöpande utveckling	4	Barnets delaktighet	22
Skydd från våld och övergrepp	4	Skydd mot övergrepp i en utsatt situation	22
2. GEMENSAMT ANSVAR FÖR SITT BARN, ARTIKEL 18	5	8. RÄTT TILL PRIVATLIV OCH FAMILJELIV, ARTIKEL 16	23
Föräldraskap utifrån barnets bästa	5	Skydd mot godtyckliga eller olagliga ingripanden	23
Rätt till föräldrastöd	6	Skydd för sin privata korrespondens	23
3. OMVÅRDAD AV SINA FÖRÄLDRAR, ARTIKEL 7	7	Rätt till privatliv i familjen	24
Rätt att bli omvårdad av sina föräldrar	8	Barnets rätt till sitt eget privatliv	24
Födelseregistrering	9	Olagliga angrepp på heder och anseende	25
Rätt till ett namn	9	Rätt till privatliv under rättsprocesser	25
Rätt till ett medborgarskap	9	Register med uppgifter om barn	25
4. SEPARATION FRÅN FÖRÄLDRAR, ARTIKEL 9	10	9. RÄTT TILL SOCIAL TRYGGHET, ARTIKEL 26	26
Stöd för att undvika separation från föräldern	11	10. RÄTT TILL GODA LEVNADSVILLKOR, ARTIKEL 27	27
Rättssäker separation från föräldrar	11	Barnets rätt till underhåll	28
Rätt till en relation med båda föräldrarna och familjen	13	Rätt till goda levnadsvillkor och en skälig levnadsstandard	29
Information om var föräldern eller barnet befinner sig	14	11. ÖVRIGA RELEVANTA ARTIKLAR	30
5. ALTERNATIV OMVÅRDAD, ARTIKEL 20	15	12. PRÖVNING AV BARNETS BÄSTA	34
Rätt till särskilt skydd och bistånd	15	13. FÖRENKLAD INFORMATION TILL VÅRDNADSHAVARE	35
Delaktighet i beslut om vårdnad och alternativ omvårdnad	16	14. KÄLLOR OCH INSPIRATION FÖR MER LÄSNING	41
Barn med funktionsnedsättning	16	EN ÖVERSIKT AV BARNKONVENTIONEN ..	42
Frihetsberövade barn	16		
Hemlösa barn	17		
Kontinuitet i uppfostran och hänsyn till barnets bakgrund	17		
6. ADOPTION, ARTIKEL 21	18		
Familjens särställning	19		
Adoption för barnets bästa	19		
Barnets rätt att bli hörd	19		
Barnets identitet	20		

INLEDNING

Detta fördjupningsmaterial är till för dig som arbetar med föräldrastöd på olika sätt. Barnkonventionen blev lag 1/1 2020 och alla som arbetar med och för barn behöver förstå hur den påverkar ens uppdrag.

Texten i barnkonventionen är relativt kortfattad och säger väldigt lite om vad rättigheterna innebär rent konkret i det dagliga arbetet. För att skapa en fördjupad förståelse inkluderar detta material därför de tolkningar som FN:s Barnrättskommitté har gjort av innehållet i barnkonventionen genom 24 Allmänna kommentarer, samt UNICEF:s handbok om implementeringen av barnkonventionen. Det är inte rimligt att förvänta sig att yrkesverksamma som arbetar med föräldrastöd har tid att läsa igenom alla dessa dokument och sålla ut det som är relevant just för dem. Detta fördjupningsmaterial bidrar därför med en lättillgänglig och strukturerad information om vad barnkonventionens artiklar innehåller i relation till föräldrastöd.

Myndigheter, regioner och kommuner har tagit fram olika material om barnkonventionen som kan användas i mötet med föräldrar eller som förklarar hur verksamheten ska utgå från grundartiklarna 2, 3, 6 och 12. Fokus i detta material ligger istället på att fördjupa yrkesverksammas kunskap om barnkonventionens innehåll i de artiklar som är relevanta för föräldrastöd.

Notera att detta fördjupningsmaterial, liksom barnkonventionen, använder begreppet "föräldrar" avseende biologiska föräldrar, vårdnadshavare och/eller huvudsakliga omsorgspersoner. Begreppet "vårdnadshavare" används för att tydliggöra att det handlar om den eller de personer som har ett huvudansvar för barnet. I artikel 7 och 9 används "föräldrar" då det oftast rör sig om de biologiska föräldrarna, i övrigt används "vårdnadshavare" generellt. Det är det enskilda barnets livssituation som avgör vilka som är relevanta att definiera som föräldrar eller vårdnadshavare.

Familjen är nyckeln till barnets välfärd och föräldrar har rätt till stöd i sitt föräldraskap. Alla som arbetar med föräldraskapsstöd är oerhört viktiga för att stötta föräldrar och vårdnadshavare så att de förstår, prioriterar, respekterar, skyddar och säkerställer barnets rättigheter i vardagen. Ett barnrättsbaserat stöd till föräldrar och vårdnadshavare kräver i sin tur en god förståelse för barnets rättigheter och barnkonventionen som lag.

Detta fördjupningsmaterial önskar bidra till en ökad förståelse för hur föräldraskap och barnkonventionen relaterar till varandra.

ARTIKEL 5, BARNKONVENTIONEN

Konventionsstaterna ska respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller, där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgade familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention.

1. ANSVAR FÖR SITT BARN

Förordet till barnkonventionen uttrycker att familjen representerar en naturlig och gynnsam miljö för de allra flesta barns utveckling och välfärd. Familjen ska förse barnet med en uppväxtmiljö som kännetecknas av ”lycka, kärlek och förståelse”. Barnkonventionen är tydlig med att barnet är en aktiv medborgare med rätt att utöva sina rättigheter. Vårdnadshavarnas roll är att utgå från barnets bästa och ge barnet lämplig vägledning och råd när barnet ska utöva sina rättigheter. I detta ska vårdnadshavare ta hänsyn till den fortlöpande utvecklingen av barnets egen förmåga.

Vårdnadshavarnas ansvar kompletteras med statens ansvar för att se till att det finns det stöd, skydd och bistånd från samhället som vårdnadshavare behöver för att till fullo kunna ta sitt ansvar för barnets uppväxt och utveckling.

VÅRDNADSHAVARNAS HUVUDANSVAR FÖR BARNET

Barnkonventionen har en global syn på barnuppfostran och accepterar att det kan vara många som delar ansvaret för barnets uppfostran och utveckling förutom föräldrarna, t.ex. syskon, bonusföräldrar, mor- och farföräldrar, andra familjemedlemmar och släktingar, men även till viss del förskolan, skolan, sociala myndigheter m.m. Vårdnadshavare har dock huvudansvaret för barnet, med rätt att fatta viktiga beslut som rör barnet, utifrån principen om barnets bästa (artikel 3) och med respekt för barnets fortlöpande utveckling av sin förmåga och mognad (artikel 5 och 12).

Artikel 5 handlar om att vårdnadshavare ska uppfylla de skyldigheter som åligger dem som huvudansvariga för sitt barn. De har ett ansvar att bevaka och säkerställa barnets rättigheter gentemot t.ex. förskolan, skolan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten.

Samtidigt bekräftar artikel 5 att familjen är en central del i barnets liv. Familjen ska både stötta barnet i att bli en självständig rättighetsbärare, samtidigt som familjen ska säkerställa barnets behov av skydd.

BARNETS FORTLÖPANDE UTVECKLING

”Barnets fortlöpande utveckling” är ett av nyckelkoncepten i barnkonventionen. Barnet befinner sig i en kontinuerlig mognadsprocess och föräldraskapet måste förändras över tid för att möta barnets (ständigt nya) behov. Barnets ständiga utveckling mot att bli en oberoende vuxen måste respekteras och stödjas genom hela barndomen. Det hänger samman med barnets rätt att vara delaktig och få inflytande (artikel 12) som kräver att barnets åsikter måste beaktas ”utifrån barnets ålder och mognad”.

I artikel 5 fastställs principen att föräldrar (och andra) ansvarar för att fortlöpande anpassa nivån av stöd och vägledning som de erbjuder barnet. Dessa anpassningar ska göras med hänsyn till barnets intressen och önskemål samt till barnets förmåga att fatta självständiga beslut och själv inse sitt bästa. Ett litet barn kräver i allmänhet mer vägledning än ett äldre barn, men det är också viktigt att ta hänsyn till individuella skillnader i förmågor hos jämn-åriga barn, och i deras sätt att reagera på olika situationer.

Den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor bör ses som en positiv process som öppnar för möjligheter, inte som en ursäkt för ett auktoritärt agerande som begränsar barnets självbestämmanderätt och egna uttryck, och som traditionellt har rättfärdigats med hänvisning till barns relativa omognad och behov av socialisering.

FN:s Barnrättskommitté,
Allmänna kommentarer nr 7, om genomförande av barnets rättigheter under tidig barndom.
CRC/C/GC7, 2005, punkt 16.

Vårdnadshavarnas vägledning ska anpassas till barnets fortlöpande utveckling, där yngre barn kan behöva mer råd och guidning, medan äldre barn med vårdnadshavarnas stöd kan börja resonera och bli allt mer självständiga i olika frågor.

Barnets fortlöpande utveckling handlar om barnets växande självständighet i förhållande till sina föräldrar, men även om föräldrars ansvar att inte kräva eller förvänta något av barnets som är orimligt i förhållande till hur långt barnet har kommit i sin utveckling. Den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor (artikel 5) måste beaktas när det gäller barnets bästa och rätten att bli hörd.

Kommittén har redan fastslagit att ju mer barnet vet, har upplevt och förstår, desto mer måste föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet omvandla instruktioner och vägledning till påminnelser och råd, och sedan till ett utbyte på lika villkor.

FN:s Barnrättskommitté,
Allmänna kommentarer nr 14, om barnets rätt att i första hand få barnets bästa beaktat.
CRC/C/GC14, 2013, punkt 44.

SKYDD FRÅN VÅLD OCH ÖVERGREPP

När artikel 5 läses ihop med barnets rätt till skydd från våld och övergrepp (artikel 19) blir det tydligt att vårdnadshavarnas ”ledning” aldrig får inkludera våld eller kränkningar. Det ligger i vårdnadshavarnas ansvar att skydda barnet från alla former av fysiskt, psykiskt, sexuellt och materiellt våld. Åga är inte förenligt med barnkonventionen och föräldrar ska avstå från att använda uppfostringsmetoder och bestraffningar som förringar, förödmjukar, svärta ned, skuldbelägger, hotar, skrämmar eller förlöjligar barnet.

ARTIKEL 18, BARNKONVENTIONEN

1. Konventionsstaterna ska göra sitt bästa för att säkerställa erkännandet av principen att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Föräldrar eller, i förekommande fall, vårdnadshavare har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Dessa ska låta sig vägledas av vad som bedöms vara barnets bästa.

2. För att garantera och främja de rättigheter som anges i denna konvention ska konventionsstaterna ge lämpligt stöd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster för omvårdnad av barn.

3. Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barn till förvärvsarbetande föräldrar har rätt att åtnjuta den barnomsorg som de är berättigade till.

2. GEMENSAMT ANSVAR FÖR SITT BARN

Artikel 18 slår fast att vårdnadshavarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och för att skapa goda förutsättningar för barnets utveckling. Deras relation till varandra är inte relevant; det spelar ingen roll om de är gifta, sambo, särbo, skilda eller aldrig har haft en relation – vårdnadshavarna har ett gemensamt ansvar för barnet till dess att barnet blir 18 år. Målet är att båda vårdnadshavarna ska vara engagerade i barnets uppfostran och utveckling, oberoende deras relation med varandra.

Vårdnadshavare är, inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser, huvudansvariga för att barnet har en skälig levnadsstandard som är nödvändiga för barnets utveckling (artikel 27).

FÖRÄLDRASKAP UTIFRÅN BARNETS BÄSTA

Artikel 18 är tydlig med att barnets bästa (artikel 3) ska vara en vägledande princip för vårdnadshavare och avgörande för barnets omvårdnad och kontakt med sina föräldrar. Artikel 3 klargör att barnets föräldrar, vårdnadshavare eller andra med juridiskt ansvar för barnet har rättigheter och skyldigheter för barnets omvårdnad och skydd. Samhället ska vidta lämpliga åtgärder för att stötta dem och säkerställa barnets skydd och omvårdnad.

Vårdnadshavare ska utgå från vad som är barnets bästa när det gäller barnets rätt till fysisk, psykisk, andlig, moralisk och social utveckling. Som stöd ska det finnas tillgänglig information om vad forskning och evidens har kommit fram till är bäst för barnet när det t.ex. handlar om uppfostran, matvanor, fritidsaktiviteter, fysisk och psykisk hälsa samt andra faktorer som påverkar barnets uppväxt och utveckling.

Barnkonventionen utmanar tanken på att vårdnadshavare har absolut makt över sina barn. Grundtanken är att vårdnadshavarnas ansvar för barnets välbefinnande innebär att föräldrar måste agera utifrån barnets bästa. Allt som vårdnadshavare gör som hindrar eller stör barnets utveckling, och som inte är förenligt med barnets bästa, kan därmed anses gå emot deras ansvar att förverkliga barnets rättigheter.

RÄTT TILL FÖRÄLDRASTÖD

Barnkonventionen kompletterar med en skyldighet för staten att säkerställa det finns lämpligt stöd för vårdnadshavare så att de klarar av sitt föräldraansvar för barnet. Vårdnadshavare har rätt att få föräldrautbildningar som stärker deras föräldraskap. Artikel 18 lyfter både fram ansvaret att stödja vårdnadshavare som riskerar att inte uppfylla sitt ansvar för barnets uppfostran och utveckling, och vikten av att även ge föräldrastöd till alla föräldrar.

I den nationella strategin för att stärka barnets rättigheter läggs ansvaret för att utbilda föräldrar om barnets rättigheter på mödravården, barnhälsovården och socialtjänsten:

Föräldrarna är de som står närmast barnet och som ska se till barnets behov och bevaka sitt barns rättigheter, i förhållande till exempelvis förskolan, skolan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Det är därför viktigt att föräldrar får kunskap om de rättigheter barn har och vad dessa rättigheter innebär genom de verksamheter på framförallt kommunal nivå som kommer i kontakt med föräldrar. [...].

Det är särskilt viktigt att nå blivande och nyblivna föräldrar. Mödra- och barnhälsovården har ett särskilt ansvar för att förmedla kunskap om barns behov och utveckling i relation till de rättigheter barn har. Socialtjänsten har också ett ansvar genom det stöd som ges till barn och föräldrar i utsatta situationer.

Konventionen om barnets rättigheter, med strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige. Regeringskansliet, 2014, s.15.

Föräldrastödet kan enligt FN:s Barnrättskommitté bestå av ekonomiskt stöd (barnbidrag, bostadsbidrag, föräldraförsäkring) eller utvecklandet av sociala servicefunktioner (förskola, barnhälsovård, barnpsykiatri, familjerådgivning). Föräldrastödet kan även inkludera praktiska åtgärder som ekonomiskt bistånd, bostad, barnomsorg, hemtjänst, utrustning samt psykologiskt och yrkesmässigt stöd.

Artikel 18 lyfter särskilt fram ansvaret för staten att ombesörja barnomsorg när vårdnadshavarna arbetar. Fokus ligger här mer på föräldrastöd än barnets rättigheter, men naturligtvis ska sådan verksamhet utformas utifrån barnets bästa.

Andra former av stöd som nämns i barnkonventionen är alternativ omvårdnad för barn som inte kan bo med sin familj (artikel 20), rättigheter för barn med funktionsnedsättning (artikel 23), servicefunktioner inom hälso- och sjukvården (artikel 24) samt stöd inom utbildningssystemet (artikel 28).

ARTIKEL 7, BARNKONVENTIONEN

1. Barnet ska registreras omedelbart efter födelsen och från födelsen ha rätt till ett namn, rätt att förvärva ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få veta vilka dess föräldrar är och få deras omvårdnad.
2. Konventionsstaterna ska säkerställa genomförandet av dessa rättigheter i enlighet med sin nationella lagstiftning och sina åtaganden enligt tillämpliga internationella instrument på detta område, särskilt i de fall då barnet annars skulle vara statslöst.

3. OMVÅRDAD AV SINA FÖRÄLDRAR

Artikel 7 ger barnet rätt att "så långt det är möjligt" få vetskap om sina föräldrar. Detta inkluderar både de biologiska föräldrarna (t.ex. vid spermie- och äggdonation eller surrogatmödraskap), föräldrarna vid födseln (den kvinna som födde barnet och de personer som erkänner föräldraskap) samt barnets psykologiska föräldrar (de som tog hand om barnet under betydelsefulla perioder under spädbarnstiden och barndomen och som därför kan ha stor betydelse för barnets identitet).

De situationer där det kan vara svårt för barnet att få vetskap om sina föräldrar inkluderar till exempel:

- När barnet har övergivits och det inte finns några spår av de biologiska föräldrarna.
- När barnets genetiska pappa inte står på födelsebeviset i situationer där mamman är gift men maken inte är far till barnet, eller när barnet föds utanför äktenskapet.
- När mamman kanske inte vet vem pappan är, eller vägrar att identifiera pappan (möjligen på grund av våldtäkt eller incest).
- Om barnet har kommit till genom befruktning med hjälp av en anonym ägg- eller spermadonator för provrörsbefruktning i annat land än Sverige.
- När adoptionslagar i andra länder begränsar barnets rätt och tillgång till information om vem hennes eller hans genetiska föräldrar är.

Begränsningen "så långt det är möjligt" får dock inte användas för att i onödan hindra barnet från att veta vem som är barnets genetiska föräldrar.

Det finns inga lätta svar på frågan om det är i barnets bästa intresse att ge dem obehaglig information om deras ursprung eller att undanhålla dem denna information om det finns en risk att denna kunskap kan skada dem.

Orden "så långt som möjligt" verkar vara en betydligt striktare och mer objektiv förutsättning än "barnets bästa". Formuleringen visar att barn är berättigade att få veta vilka deras föräldrar är om det är möjligt, även om det anses strida mot deras eget bästa. Men konventionens karaktär som helhet gör att ett barn som definitivt skulle skadas av att få vetskap om sina föräldrars identitet kan hindras från att få informationen. [...]

Det är tydligt att barns rätt att få vetskap om sina föräldrar kan förvägras dem endast när detta strider mot deras bästa och under de mest extrema och otvetydiga omständigheter. De bör dessutom ha möjlighet att få beslutet omprövat vid en senare tidpunkt.

UNICEF,
Handbok om barnkonventionen.
2008, s. 94.

Beslutet om det ligger i barnets bästa eller inte att få vetskap om vem föräldrarna är kan inte tas vid ett enda specifikt tillfälle i barnets liv. Det som kan anses vara barnets bästa i 6-årsåldern kan skilja sig markant från det som kan anses som barnets bästa när barnet är i 16-årsåldern.

RÄTT ATT BLI OMVÅRDAD AV SINA FÖRÄLDRAR

Artikel 7 poängterar barnkonventionens utgångspunkt att barnet under ordinära omständigheter har det bäst hos sina föräldrar och utgår från barnets rätt till sina föräldrar. Barnets rätt att "så långt som möjligt" bli omvårdad av sina föräldrar måste beaktas vid utredningar om vårdnad, boende och umgänge. Denna rättighet hör samman med tre andra artiklar i barnkonventionen:

- Erkännandet att förutom föräldrarna har även den utvidgade familjen ett ansvar för barnet (artikel 5)
- Barnet ska inte skiljas från sina föräldrar mot sin vilja utom när det är förenligt med barnets bästa (artikel 9), samt
- Båda föräldrarnas gemensamma ansvar för barnets uppfostran och utveckling (artikel 18).

Rätten att få omvårdnad av föräldrarna utgår från att båda föräldrarna deltar aktivt i den dagliga omsorgen, uppfostran och utvecklingen av sitt barn. Föräldraskapet begränsas inte till att en förälder enbart betalar underhåll för barnet utifrån rätten till skälig levnadsstandard (artikel 27).

Rätten att bli omvårdad av sina föräldrar ska relateras till "så långt som möjligt". Det är omöjligt att bli omvårdad av föräldrarna om de är döda eller om barnet har blivit övergivet. Det finns även situationer där det bedöms vara i barnets bästa intresse att inte bli omvårdad av föräldrarna, om de t.ex. har utsatt barnet för försummelse, vanvård eller övergrepp. Det kan även handla om att föräldrar tillfälligt eller varaktigt har missbruksproblem, psykisk ohälsa eller är frihetsberövade på grund av lagöverträdelse och därmed inte har möjlighet att ge barnet daglig omvårdnad. Dessutom finns det situationer där äldre barn själva väljer att inte längre få omvårdnad av sina föräldrar, även om samhället och föräldrarna anser att det vore för barnets bästa. Barnet själv kan även vara omhändertagen för vård pga. missbruk, psykisk ohälsa eller frihetsberövande på grund av lagöverträdelse. Sådan separation från föräldrarna anses vara förenligt med principen om barnets bästa.

FÖDELSEREGISTERING

Artikel 7 lägger vikt vid att barnet ska registreras omedelbart efter födseln och inkluderar barn till personer utan tillstånd att vistas i Sverige. Genom barnets födelsedatum regleras viktiga åtgärder under barnets uppväxt, såsom hälso- och sjukvård, vaccinering och skola.

Ett barn som inte har blivit registrerat kan aldrig få ett pass, arbete, bankkonto, eller rösträtt. Ett oregistrerat barn lever utanför samhällets stöd och risken för att barnet utsätts för övergrepp är överhängande, speciellt eftersom sådana övergrepp sällan anmäls. Tillgången till samhällets tjänster och förmåner får dock aldrig begränsas till att barnet har registrerats vid födseln eller har ett medborgarskap.

RÄTT TILL ETT NAMN

Barnkonventionen ger barnet rätt till ett namn som ska gälla från födseln. Det innebär att övergivna spädbarn och andra barn som kommit bort från sina föräldrar alltid har rätt att få ett namn och aldrig ska ges t.ex. ett nummer.

Däremot specificerar barnkonventionen inte vilken typ av namn barn har rätt till. De flesta länder har namnregleringar som beskriver om och hur barnet får mammans eller pappans efternamn. Barnkonventionen anser att valet av barnets namn ska utgå från barnets bästa (artikel 3) och att hänsyn ska tas till de seder och traditioner runt namn som utgår från barnets kulturella bakgrund.

Barnets namn faller rimligtvis under föräldrars ansvar, eftersom spädbarn har lite att göra med att välja sitt eget namn. Barnkonventionen ger dock ingen absolut rättighet till föräldrarna utan förespråkar nationella lagar som förhindrar att föräldrar registrerar namn som på goda grunder kan antas förödmjuka eller förnedra barnet.

Barnet ska även kunna ändra sitt namn när det har blivit äldre. Barnets namn kan även komma att ändras om någon av föräldrarna gifter (om) sig eller om barnet adopteras (artikel 21), vilket i sin tur berör barnets rätt till sin identitet (artikel 8).

RÄTT TILL ETT MEDBORGARSKAP

Barnets rätt att ”förvärva ett medborgarskap” ger barnet rätt att åtnjuta alla rättigheter som kommer med en nationalitet. Denna rättighet är komplicerad med tanke på alla länders känsla för självständighet och skillnader mellan juridisk och religiös syn på hur en person får rätt till en nationalitet.

Barnets rätt till ett medborgarskap i artikel 7 hör samman med barnets rättigheter vid åtskiljande från föräldrarna (artikel 9) samt rätt till familjeåterförening (artikel 10). Barn får i regel samma medborgarskap som sina föräldrar, alternativt utifrån födelseort.

Artikel 7 ställer krav på att barn inte ska födas in i statslöshet. Barnets rätt till en nationalitet gäller från födseln. Statslösa barn ska enligt barnkonventionen ha rätt att förvärva medborgarskap i det land som de har bott i under en angiven tidsperiod.

ARTIKEL 9, BARNKONVENTIONEN

1. Konventionsstaterna ska säkerställa att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då behöriga myndigheter, som är underställda rättslig prövning, i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden, bedömer att ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa. Ett sådant beslut kan vara nödvändigt i ett särskilt fall, t.ex. vid övergrepp mot eller vanvård av barnet från föräldrarnas sida eller då föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas om var barnet ska bo.

2. Vid förfaranden enligt punkt 1 i denna artikel ska alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter.

3. Konventionsstaterna ska respektera rätten för det barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.

4. Då ett sådant åtskiljande är följden av åtgärder som en konventionsstat tagit initiativet till, t.ex. frihetsberövande, fängslande, förvisning, utvisning eller dödsfall (inklusive dödsfall oavsett orsak medan personen är frihetsberövad) som rör den ena av eller båda föräldrarna eller barnet, ska den konventionsstaten på begäran ge föräldrarna, barnet eller, där så är lämpligt, någon annan medlem av familjen väsentliga upplysningar om var den eller de frånvarande familjemedlemmarna vistas, såvida inte lämnandet av upplysningarna skulle vara till skada för barnet. Konventionsstaterna ska vidare säkerställa att framställandet av en sådan begäran inte i sig medför negativa följder för den eller de personer som berörs.

4. SEPARATION FRÅN FÖRÄLDRAR

Två viktiga barnrättsprinciper lyfts fram i artikel 9:

- Barn ska inte skiljas från sina föräldrar om det inte är nödvändigt för barnets bästa.
- Om det anses vara nödvändigt för barnets bästa ska alla processer som syftar till att skilja barnet från sina föräldrar ske på ett rättssäkert sätt.

Artikel 9 bekräftar även barnets rätt till en relation med båda föräldrarna. Om barnet och föräldern separeras från varandra, genom t.ex. frihetsberövande eller utvisning, har barnet rätt till information om var föräldern befinner sig, så länge det är förenligt med principen om barnets bästa.

STÖD FÖR ATT UNDVIKA SEPARATION FRÅN FÖRÄLDERN

Barn ska inte skiljas från sina föräldrar mot deras vilja utom när det är nödvändigt för barnets bästa. ”Mot deras vilja” syftar inte på barnets ensidiga vilja, utan till antingen föräldrarnas vilja eller barnet och föräldrarnas gemensamma vilja.

Grundtanken i artikel 9 är att barnet i möjligaste mån ska skyddas och ges förutsättningar att bo kvar i sin familj, med stöd från bl.a. socialtjänsten:

Med tanke på de allvarliga följder det har för barnet att skiljas från sina föräldrar bör detta bara användas som en sista utväg, till exempel när barnet riskerar lida omedelbar skada. Åtskiljande bör inte ske om barnet skulle kunna skyddas genom åtgärder som innebär ett mindre ingrepp i barnets liv.

Hellre än att skilja ett barn från sina föräldrar bör staten stötta föräldrarna i deras föräldraansvar och återställa eller stärka familjens kapacitet att ta hand om barnet, såvida inte åtskiljande är nödvändigt för att skydda barnet.

FN:s Barnrättskommitté,
Allmänna kommentarer nr 14, om barnets rätt att
i första hand få barnets bästa beaktat.
CRC/C/GC/14, 2013, punkt 67.

FN:s Barnrättskommitté har lyft fram att det finns situationer som i sig själv inte är tillräckliga för att skilja barnet från sina föräldrar:

- Ekonomisk och materiell fattigdom, utifrån barnets rätt till en skälig levnadsstandard, är inte skäl nog för att omhänderta barnet. Inte heller hemlöshet. Sådana förhållanden bör i stället ses som en signal på att familjen behöver lämpligt stöd från t.ex. socialtjänsten.
- Barnets eller föräldrarnas funktionsnedsättning är inte i sig en tillräcklig grund att skilja barnet från sina föräldrar. Åtskiljande får endast övervägas i fall där det nödvändiga stödet till familjen för att bevara familjeenheten inte räcker för att förhindra risken att barnet vanvårdas eller överges, eller att barnets säkerhet äventyras.

Familjen ska enligt barnkonventionen kunna få stöd för att bibehålla en kontakt mellan barnet och föräldrarna när någon av dem vårdas på sjukhus eller är frihetsberövade. Det kan även behövas stödjande insatser när familjen splittras på grund av arbete utomlands, migration, förvisning eller väpnad konflikt.

RÄTTSSÄKER SEPARATION FRÅN FÖRÄLDRAR

Att separera barn från sina föräldrar utan att det är berättigat är en av de allvarligaste kränkningar ett barn kan utsättas för. Samtidigt har samhället ett ansvar att skydda barn från föräldrar som t.ex. utsätter barnet för övergrepp.

När det är nödvändigt för barnets bästa att barnet skiljs från sina föräldrar ska det ske på ett rättssäkert sätt. Situationer där det kan vara aktuellt med en sådan separation kan inkludera föräldrar som har utsatt barnet från vanvård, våld eller övergrepp. Det kan även handla om att barnet eller dess föräldrar frihetsberövas på grund av lagöverträdelse, psykisk ohälsa eller missbruksproblem, samt beslut som påverkar rätten att bo varaktigt i Sverige.

När det finns skäl att skilja barnet från sina föräldrar ska beslutet behandlas av behöriga myndigheter utifrån gällande lagstiftning, där alla barn ska behandlas lika inför lagen utan diskriminering (artikel 2 och 40). Bedömningen ska ske av kvalificerade yrkespersoner med olika kompetensområden som kan garantera att adekvata rättsliga överväganden gjorts, för att säkerställa att inget annat alternativ än åtskiljande från föräldrarna kan tillgodose barnets bästa. Det ställer krav på tillräckliga kunskaper för att utifrån den bevisning som finns kunna avgöra vad som är barnets bästa.

Frasen ”underställda rättslig överprövning” skapar förväntningar om rättvis och ärlig prövning. Detta innefattar att:

- domarna eller medlarna inte har några personliga intressen i ärendet
- de är så välinformerade som möjligt om alla omständigheter i ärendet
- de redovisar skälen till utslaget
- alla parter i ärendet hörs
- alla parter får del av bevisningen (via tolk, om så är nödvändigt).

UNICEF,
Handbok om barnkonventionen.
2008, s. 106.

Artikel 9 ska förstås tillsammans med rätten till barnets identitet (artikel 8) som kräver en snabb handläggning för att upprätta barnets identitet i förhållande till sina familjeband, samt barnets rätt till privatliv och familjeliv (artikel 16) som förespråkar att förhandlingar om separation från föräldrarna utifrån barnets bästa bör omges av sekretess och hållas bakom stängda dörrar.

Enligt barnkonventionen ska vid alla processer som behandlar barnets rätt till sina föräldrar ”alla berörda parter beredas möjlighet att delta i förfarandet och att lägga fram sina synpunkter”. Det betyder bland annat att båda föräldrarna ska höras, även om bara den ena är vårdnadshavare. ”Alla berörda parter” definieras inte närmare i barnkonventionen men bör tolkas som att alla som har information som kan gynna ett beslut utifrån barnets bästa ska ges möjlighet att bidra med sådan information. ”Alla berörda parter” kan rimligen inkludera barnets utvidgade familj, förskole- eller skolpersonal, socialhandläggare, hälso- och sjukvårdspersonal, psykologer och andra med specialkunskap om barnet.

Barnkonventionen ger barnet uppenbart rätt att själv delta i en sådan beslutsprocess, som en direkt berörd part i målet. Barnets rätt till deltagande (artikel 12) innebär att säkerställa att barnet har en möjlighet att höras, direkt eller genom en representant, i alla juridiska och administrativa processer som berör barnet. Barnkonventionen anger ingen ålder från vilken barnet ska höras i sådana processer, utan hänvisar till barnets ålder och mognad, samt principen om barnets fortlöpande utveckling.

[Socialtjänsten och domstolen] måste inse att även om man utser en person som representerar barnets bästa, så är det inte detsamma som att barnet får möjlighet att höras. Den professionella synen på vad som är barnets bästa är ibland inte densamma som barnets egen syn på vad som är bäst.

Under sådana omständigheter bör [socialtjänsten och domstolen] säkerställa att barnets egna synpunkter också kommer fram.

UNICEF,
Handbok om barnkonventionen.
2008, s. 107.

Om barnet inte har varit delaktig i besluten som berör barnets boende och umgänge med föräldrarna kan problem uppstå om barnet inte stödjer eller förstår anledningarna till beslutet. Speciellt viktigt är det att lyssna på barnet utifrån barnets rätt till omvårdnad av sina föräldrar (artikel 7), samt föräldrars ansvar för att ge barnet trygga och säkra uppväxtvillkor som säkerställer att barnet inte utsätts för försummelse, vanvård, våld eller övergrepp (artikel 5 och 19). Det är inte förenligt med barnkonventionen att bevilja omvårdnad eller umgängesrätt till barnet om det går emot principen om barnets bästa (artikel 3).

RÄTT TILL EN RELATION MED BÅDA FÖRÄLDRARNA OCH FAMILJEN

Barnets rätt att ”regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna” reflekterar principen om båda föräldrarnas gemensamma ansvar för barnets uppfostran och utveckling (artikel 18). Syftet är att förhindra undvikbar familjesplittring och att hålla samman familjen som en del av en trygg och skyddande miljö runt barnet.

I de fall föräldrarna lever åtskilda och ett beslut måste fattas angående vart barnet ska bo, ska utgångspunkten vara att barnet har rätt att bli omhändertagen av båda sina föräldrar (artikel 9 och 18). Beslut om vart barnet ska bo och hur mycket kontakt barnet ska ha med den föräldern det inte bor hos ska fattas enligt principen om barnets bästa. FN:s Barnrättskommitté varnar för beslut i vårdnadstvister som bortser från en individuell bedömning av barnets bästa:

Gemensamt föräldraansvar i allmänhet är det bästa för barnet. Emellertid ska det enskilda barnets bästa vara det enda kriteriet i beslut rörande föräldraansvar. Det strider mot barnets bästa om lagen automatiskt tilldelar föräldraansvaret till den ena föräldern eller till båda.

I sin bedömning av barnets bästa måste domaren beakta barnets rätt att bevara sin relation till båda föräldrarna, vid sidan av andra relevanta faktorer i det enskilda fallet.

FN:s Barnrättskommitté,
Allmänna kommentarer nr 14, om barnets rätt att i första hand få barnets bästa beaktat.
CRC/C/GC/14, 2013, punkt 67.

Det är lätt att tolka artikel 9 ur ett föräldraperspektiv och anpassa omvårdnaden av barnet utifrån föräldrarnas arbetssituation, bostadsort eller andra hänsyn till vuxnas livssituationer. Barnkonventionen är dock tydlig med att det ska vara barnets rätt till båda sina föräldrar som ska vara styrande, utom när detta strider mot barnets bästa. Hänsyn till barnets åsikter (artikel 12) och skydd mot våld och övergrepp (artikel 19) blir speciellt viktiga vid separationer där barnet bevittnat den ena förälderns våld mot den andra. I sådana situationer ska barnets bästa säkerställas vid beslut om vårdnad.

När ett åtskiljande från en eller båda föräldrarna är nödvändigt ska barnets rätt att upprätthålla relationer och band till sina föräldrar och familj säkerställas. Detta inkluderar personer som är huvudsakliga omvårdare enligt lag eller sedvänja samt familjehemsföräldrar. För att gynna bevarandet av barnets familjemiljö ingår barnets band med slakten, till exempel syskon, far- och morföräldrar, far- och morbröder, fastrar och mostrar, men också vänner, skola och den bredare sociala miljön. Dessa band är särskilt relevanta om föräldrarna är separerade och bor på olika platser.

Om ett barn placeras utanför familjen ska relationernas kvalitet och behovet av att behålla dem beaktas i beslut om hur ofta och hur länge besök och andra former av kontakt ska ske. Om föräldrar har en konflikt med varandra öppnar barnkonventionen upp för lösningar som att bistå med neutrala mötesplatser, umgängesrätt med övervakning samt andra former av föräldrastöd.

När barnet och föräldrarna kommit bort från varandra (p.g.a. krig, naturkatastrofer, migration etc.) och ansöker om familjeåterförening i samma land (artikel 10) ska barnets bästa bedömas utifrån barnets rätt att återknyta band till sin familj som har avbrutits.

INFORMATION OM VAR FÖRÄLDERN ELLER BARNET BEFINNER SIG

Det sista stycket i artikel 9 tar upp att staten är skyldig att informera familjemedlemmar, särskilt föräldrar och barn, om var familjemedlemmen befinner sig om de har separerats från varandra. Det kan handla om separation p.g.a. frihetsberövning, fängsling, tvångsintagning, placering i någon form av alternativ omvårdnad, eller adoption. Det kan även handla om utvisning, förvisning eller dödsfall.

Att undanhålla föräldrar information om var deras barn befinner sig, eller att inte berätta för barnet var deras föräldrar är, anses vara ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Undantaget är om informationen kan "vara till skada för barnet" eller om det kan medföra "negativa följder för den/de personer som berörs".

ARTIKEL 20, BARNKONVENTIONEN

1. Ett barn som tillfälligt eller varaktigt berövats sin familjemiljö, eller som för sitt eget bästa inte kan tillåtas stanna kvar i denna miljö, ska ha rätt till särskilt skydd och stöd från statens sida.
2. Konventionsstaterna ska i enlighet med sin nationella lagstiftning säkerställa alternativ omvårdnad för ett sådant barn.
3. Sådan omvårdnad kan bl.a. innefatta placering i familjehem, kafalah i islamsk rätt, adoption eller, om nödvändigt, placering i lämpliga institutioner för omvårdnad av barn. Då lösningar övervägs ska vederbörlig hänsyn tas till önskvärdheten av kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.

5. ALTERNATIV OMVÅRDNAD

Artikel 20 handlar om barn som tillfälligt eller permanent av olika anledningar inte kan bo kvar i sin familjemiljö. Det kan bero på omständigheter där beslut är fattat om att barnet måste åtskiljas från sina föräldrar för sitt eget bästa. Det kan även bero på att föräldrarna har dött eller övergivit sitt barn, eller att barnet och föräldrarna har kommit ifrån varandra.

Alla barn som inte kan bo kvar i sin familjemiljö har rätt till "särskilt stöd och bistånd". Artikel 20 hänvisar medvetet till familjen och inte enbart föräldrarna, vilket är en viktig skillnad. Det kan vara för barnets eget bästa att ett barn separeras från sina föräldrar (artikel 9) och då är utgångspunkten i barnkonventionen att barnet i första hand ska placeras i barnets vidgade familj innan andra alternativ övervägs (artikel 5). Om ett barn omhändertas och placeras utanför sin familj ska myndigheterna ta hänsyn till barnets rättigheter som rör etnicitet, religion, kultur och språk.

RÄTT TILL SÄRSKILT SKYDD OCH BISTÅND

Artikel 20 ger barnet rätt till särskilt skydd och bistånd, vilket betonar statens skyldighet gentemot barn som inte kan tas omhand av sina föräldrar. Eftersom alla barn är unika måste placeringar för alternativ omvårdnad bedömas utifrån barnets individuella behov. Artikel 20 rangordnar alternativa omvårdnadsformer; barnet ska i första hand placeras i barnets vidgade familj vilken inkluderar syskon, mor- och farföräldrar och andra släktingar. Ett barn kan t.ex. bli väl omhändertaget av ett myndigt syskon. I andra hand ska familjehem eller adoptivfamilj övervägas. Endast som en sista utväg ska institutioner användas.

Formuleringen ”om nödvändigt” placera i lämpliga institutioner för omvårdnad om barn (t.ex. HVB-placeringar) indikerar att omvårdnad på institution ibland kan vara för barnets bästa. Det kan handla om situationer där barnet varit placerat i flera familjehem men där det inte har fungerat, för att säkerställa att många syskon kan bo tillsammans, eller om äldre barn vill leva ett mer självständigt liv. Alla andra omvårdnadsalternativ ska dock ha uttömts innan barn placeras på någon form av institution. Om institutionsformen används ska det säkerställas att det finns väl utbildad personal, att barnens behov tillfredsställs, att de har en god livskvalitet samt att barnen är skyddade mot alla former av övergrepp.

Barn som har berövats sin familj har enligt FN:s Barnrättskommitté ofta större behov av stöd än enbart en alternativ placering. Förlusten av familjeanknytningen och identiteten, tillsammans med den instabilitet och uppbrott den nya placeringen kan innebära, riskerar att påverka deras fysiska, intellektuella och känslomässiga utveckling. Vi ska därför uppmärksamma barnets behov utifrån rätten att utvecklas optimalt (artikel 6) och rätten till bästa uppnåeliga hälsa (artikel 24 och 39) samt skydd mot alla former av vanvård, försummelse, våld och övergrepp (artikel 19).

DELAKTIGHET I BESLUT OM VÅRDNAD OCH ALTERNATIV OMVÅRDNAD

Barnet, liksom alla andra berörda parter, ska enligt barnkonventionen beredas möjlighet att delta i beslutsprocessen som ska avgöra om ett barn ska skiljas från sina föräldrar och formerna för alternativ omvårdnad. Barnet måste få kontinuerlig information om de omsorgsarrangemang som ordnas för dem och deras synpunkter måste tas i beaktande. Barnet har dessutom rätt att delta i den regelbundna översynen som ska ske av alla omständigheter rörande barnets omhändertagande (artikel 12 och 25).

BARN MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Funktionsnedsättning, vare sig hos barnet eller hos föräldern, är i sig inte tillräckligt för att skilja barnet från sin familjemiljö. Barn med funktionsnedsättning ska i första hand stöttas för att kunna bo med sin familj, i andra hand i familjeliknande miljöer och endast som en sista utväg placeras på institutioner, och då för kortast möjliga tid (artikel 20 och 23).

FRIHETSBERÖVADE BARN

Frihetsberövade barn inkluderar barn som omhändertas mot sin vilja på grund av missbruk eller psykisk ohälsa. Det kan även vara barn som misstänks för, eller har bedömts skyldig till, lagöverträdelser som har frihetsberövats på grund av gripande, anhållande, häktning eller fängslande (artikel 24, 37 och 40).

Frihetsberövade barn har rätt till särskilt skydd och bistånd som respekterar barnets integritet och som tar hänsyn till barnets bästa under den tid barnet är frihetsberövat (artikel 3). Dessa barn har enligt barnkonventionen rätt att få alla omständigheter rörande barnets frihetsberövande regelbundet granskade.

HEMLÖSA BARN

Hemlösa barn inkluderar barn som rymt hemifrån eller barn som ensamma eller tillsammans med sin familj saknar permanent bostad, inklusive de som befinner sig i landet utan tillstånd. Sådana hemlösa barn faller inte nödvändigtvis in under artikel 20, eftersom de inte alltid har "berövats sin familjemiljö" på det sätt artikeln menar.

Hemlösa barn kan mycket väl ha en god relation med sina föräldrar, eller till och med vistas tillsammans med dem, och behöver inte nödvändigtvis ett permanent alternativt hem. Samtidigt är det inte självklart att familjeåterförening för de barn som vistas utan sina föräldrar alltid ligger i barnets bästa intresse, speciellt inte i situationer där våld och övergrepp har förekommit i hemmet. Utgångspunkten i barnkonventionen är varje enskilt barns bästa vid beslut om omvårdnad, och om möjligt bör omvårdnaden ges av barnets egen familj.

KONTINUITET I UPPFOSTRAN OCH HÄNSYN TILL BARNETS BAKGRUND

När olika former av alternativ omvårdnad övervägs utifrån vad som är lämpligt för barnet säger barnkonventionen att hänsyn ska tas till "kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund". Detta hänger samman med rätten att veta vem ens föräldrar är och att bli omvårdad av föräldrarna (artikel 7) samt rätten att behålla sin identitet (artikel 8). Kontinuitet i uppfostran antyder att, när så är möjligt, har barnet rätt till en kontinuerlig kontakt med föräldrarna, familjen och samhället. Detta gäller även om barnet adopteras. Kravet på kontinuitet i uppfostran handlar också om att när det är möjligt placera barnet hos familjehemsföräldrar eller adoptivföräldrar som delar barnets kulturella bakgrund.

Anledningen till att denna artikel lyfter fram barnets språkliga bakgrund är att förutsättningar för barnets språkinläring är gynnsamma under barndomen, och barnets behärskning av sitt modersmål påverkar barnets förmåga att behärska det språk som talas i samhället. Det är därför eftersträvaransvärt att placera barnet i en familj med samma språkliga bakgrund. Om detta inte är möjlig ska ansträngningar göras för att garantera att barnet får lära sig sitt modersmål. Barnet har rätt till kontinuitet när det gäller barnets religion och kultur, förutsatt att det är förenligt med barnets bästa.

När det gäller religion och kultur måste här varnas för två saker. För det första kanske det inte är för barnets bästa enligt artikel 3(1) att kontinuitet i religion eller kultur bibehålls, t.ex. om barnet har flyttats från sina föräldrar på grund av skadliga religiösa eller kulturella sedvänjor, eller om barnet har rymt hemifrån på grund av konflikt med föräldrarnas övertygelse eller sedvänjor.

För det andra bör barnets egen rätt att bestämma religion och rätten till yttrande- och föreningsfrihet enligt artikel 12–15 respekteras, när väl den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga har nått tillräcklig nivå.

UNICEF Sverige,
Handbok om barnkonventionen.
2008, s. 209–210.

"Kontinuitet i uppfostran" innebär även att undvika att ett barn placeras och omplaceras, och att arbeta för att hitta långsiktiga omvårdnadslösningar för barnet som är gynnsamt för barnets fortsatta utveckling.

ARTIKEL 21, BARNKONVENTIONEN

Konventionsstater som erkänner och/eller tillåter adoption ska säkerställa att största vikt ges till vad som bedöms vara barnets bästa och ska:

- (a) Säkerställa att adoption av ett barn godkänns endast av behöriga myndigheter, som i enlighet med tillämplig lag och tillämpliga förfaranden och på grundval av all relevant och tillförlitlig information beslutar att adoptionen kan tillåtas med hänsyn till barnets ställning i förhållande till föräldrar, släktingar och vårdnadshavare och att, om så krävs, de personer som berörs har lämnat ett informerat samtycke till adoptionen på grundval av sådan rådgivning som kan behövas,
- (b) Erkänna att internationell adoption kan övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet, om barnet inte kan placeras i ett familjehem eller en adoptivfamilj eller kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland,
- (c) Säkerställa att det barn som berörs av internationell adoption omfattas av garantier och normer som motsvarar dem som gäller vid nationell adoption,
- (d) Vidta alla lämpliga åtgärder för att vid internationell adoption säkerställa att placeringen inte leder till otillbörlig ekonomisk vinning för de personer som medverkar i denna,
- (e) Främja, där så är lämpligt, målen i denna artikel genom att ingå bilaterala eller multilaterala arrangemang eller överenskommelser och inom denna ram sträva efter att säkerställa att placeringen av barnet i ett annat land sker genom behöriga myndigheter eller organ.

6. ADOPTION

Artikel 21 handlar om adoption, och kräver att barnets bästa ska vara utgångspunkten i alla beslut som tas i adoptionsprocessen. Adoption ska ske endast om det är uteslutet att barnet kan omhändertas av sin egen familj. Det ska vara förbjudet att någon arrangerar adoption av barn för egen vinnings skull.

Barnet har rätt att få veta att hon eller han är adopterad samt få vetskap om vilka dess biologiska föräldrar är (artikel 7 och 8), om sådan information finns och det är förenligt med barnets bästa att informera barnet.

FAMILJENS SÄRSTÄLLNING

Som nämnts tidigare utgår barnkonventionen från att barnet i de allra flesta fall har det bäst hos sin familj (artikel 7 och 9), och att barnets föräldrar har huvudansvaret för barnets uppfostran och utveckling (artikel 5 och 18), utifrån principen om barnets bästa.

En adoption ska därför endast ske om föräldrarna är döda, ovilliga eller inkapabla att ta hand om sitt barn, eller om en juridisk process har fråntagit föräldrarna ansvaret för deras barn. En internationell adoption ska endast ske som en sista utväg om barnets ursprungsland inte kan lösa omvårdnaden av barnet på annat sätt, genom t.ex. alternativ omsorg eller nationell adoption.

ADOPTION FÖR BARNETS BÄSTA

Artikel 21 utgår från barnets rätt till en kärleksfull familjemiljö. Adoption är ett permanent sätt att omhänderta barn som saknar föräldrar och andra familjemedlemmar som kan ta hand om det.

När det gäller adoption ska största vikt ges till vad som bedöms vara barnets bästa. I övriga artiklar ska principen om barnets bästa bedömas som en av flera bevekelsegrunder som måste tas hänsyn till. I artikel 21 om adoption ges principen om barnets bästa en egen utslagskraft, för att poängtera att adoption endast ska ske om det är för barnets bästa.

Artikel 21 etablerar även att inga intressen, varken ekonomiska, politiska, nationell säkerhet eller adoptivföräldrarnas intressen, kan jämföras med barnets bästa. Därmed förbjuds handel med barn (artikel 35) där barn som har föräldrar berövas sin familjemiljö och säljs till barnlösa par i det egna landet eller internationellt, samt barn som adopteras för att utnyttjas som prostituerade eller i olika former av slavarbete.

Kort sagt handlar artikel 21 om barnets rätt till en familj och inte om adoptivföräldrars rätt till ett barn.

BARNETS RÄTT ATT BLI HÖRD

Barnets rätt att bli hörd nämns inte direkt i relation till adoption, men gäller i alla juridiska och administrativa processer som rör barn (artikel 12), och omfattar därmed även beslutsprocessen runt adoption. Barnets bästa är avgörande för adoption och barnets åsikter är en viktig del av prövningen som kommer fram till vad som kan anses vara barnets bästa. Därmed blir barnets delaktighet, i förhållande till ålder och mognad, ytterst relevant i beslutsprocessen som rör adoption. Många barn är dock mycket unga när de adopteras och kan rimligen inte bidra med sina åsikter. De barn som är i stånd att bilda egna åsikter ska dock få allt nödvändigt stöd för att göra sin röst hörd i adoptionsprocessen.

BARNETS IDENTITET

Barnet har även vid adoption rätt till kontinuitet i sin uppfostran och till sin etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund (artikel 20 och 31). Om barnet genom internationell adoption förlorar sitt medborgarskap kan detta även innebära en förlust av barnets identitet och ibland även av dess namn till förmån för namn som adoptivföräldrarna beslutar om (artikel 8). De flesta adoptionslagar godkänner att barnets namn ändras utifrån adoptivföräldrarnas önskemål, och ofta är barnen så unga när de adopteras att de inte själva kan medverka i beslutet. Barn som har tillräcklig ålder och mognad bör dock ges möjlighet att delta i ett sådant beslut.

Adoption är enligt barnkonventionen en acceptabel ändring av barnets identitet när det regleras i nationell lag. Vid en adoption riskerar barnet att förlora kontakt med sin biologiska släkt, samtidigt som barnet vanligtvis etablerar ett nytt släktskap med adoptivföräldrarna och deras släkt.

ARTIKEL 25, BARNKONVENTIONEN

Konventionsstaterna erkänner rätten för ett barn som har omhändertagits av behöriga myndigheter för omvårdnad, skydd eller behandling av sin fysiska eller psykiska hälsa till regelbunden översyn av den behandling som barnet får och alla andra omständigheter som rör barnets omhändertagande.

7. ÖVERSYN AV OMHÄNDERTAGNA BARN

Artikel 25 ger barn som har omhändertagits för omvårdnad, skydd eller behandling rätt att få regelbunden översyn av den behandling som barnet får och av alla andra omständigheter som rör barnets omhändertagande.

ALLA FORMER AV OMHÄNDERTAGANDE AV BARN

De former av alternativ omvårdnad som berörs i barnkonventionen kan vara både privata och offentliga och omfatta barn som placerats i familjehem och som är adopterade. De inkluderar även privata och offentliga institutioner för barn som berövats sin familjemiljö och behöver vård eller rehabilitering för sin fysiska eller psykiska hälsa eller missbruk, samt barn med funktionsnedsättning. Dessutom ingår olika former av mottagandet av ensamkommande barn, liksom ungdomsanstalter eller andra placeringar av omhändertagna barn. I barnkonventionen omfattas även internatskolor, för att säkerställa att barnet får ett lämpligt omhändertagande, samt lämplig omvårdnad och utbildning, som respekterar barnets rättigheter.

REGELBUNDEN ÖVERSYN AV ALLA OMSTÄNDIGHETER

Artikel 25 belyser att den behandling som barnet får och alla andra omständigheter som rör barnets omhändertagande ska granskas i en regelbunden översyn. Detta kompletteras med principen om barnets bästa (artikel 3) som specificerar ansvar för att ”säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn”. Artikel 25 handlar om att följa upp hur varje individuellt barn har det i den form av omhändertagande som berör barnet. Tillsammans innebär dessa två artiklar en skyldighet att både följa upp verksamheten som sådan och hur det enskilda omhändertagna barnet har det. Vad som ska ingå i den regelbundna översynen och hur ofta en sådan översyn ska ske beror på de individuella omständigheterna.

BARNETS DELAKTIGHET

Barnkonventionen ger barn som har blivit omhändertagna rätt att göra sin röst hörd i översynen av den behandling barnet får och av alla andra omständigheter kring barnets omhändertagande (artikel 12). Barnets åsikter ska beaktas och deras deltagande i alla beslut och omständigheter som rör omhändertagandet ska underlättas:

Mot bakgrund av artikel 12 rekommenderar kommittén att alla intressenter fortsätter och stärker sina ansträngningar att beakta barns åsikter och underlätta deras delaktighet i alla frågor som rör dem. Det gäller inom utvärderings-, separations- och placeringsförfarandet, i omvårdnad utanför hemmet och under övergångsperioden.

Den rekommenderar att barn skall höras genom hela skyddsåtgärdsprocessen: före beslutet, medan det genomförs och också efter genomförandet. I detta syfte rekommenderar kommittén att barnet per automatik betraktas som part i ärendet.

FN:s Barnrättskommitté,
Rapport från den fyrtionde sessionen.
CRC/C/153, september 2005, punkt 664.

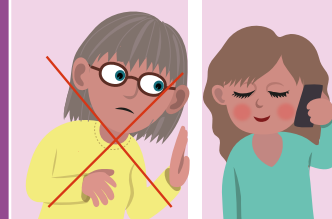
SKYDD MOT ÖVERGREPP I EN UTSATT SITUATION

Artikel 25 uppmärksammar att barn som har omhändertagits för omvårdnad, skydd eller behandling är sårbara och utsatta. Utgångspunkten är att regelbunden översyn av alla delar av omhändertagandet ska vara en del av skyddet mot övergrepp på barn, med förståelse för att övergrepp kan begås både i myndighetsprocessen, och av personal eller andra personer i barnets närhet.

Artikel 25 handlar om att se till att barnets juridiska rättigheter och de skyddsmekanismer som förverkligar barnets rättigheter fungerar optimalt. Genom att reglera "regelbunden översyn" av behandling och alla aspekter av barnets omhändertagande ska barnets rättigheter garanteras, såsom rätten att bli hörd, att få ha kontakt med omvärlden och ha möjlighet att lämna klagomål om barnets rättigheter kränks. Det är viktigt att barnets rätt att göra sin röst hörd sker utan påverkan från syskon, andra som bor på boendet samt vuxna med ansvar för barnet eller verksamheten. Där det är möjligt samt förenligt med barnets bästa bör man överväga att inhämta barnets åsikter utan att andra närvarar.

ARTIKEL 16, BARNKONVENTIONEN

1. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.
2. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

8. RÄTT TILL PRIVATLIV OCH FAMILJELIV

Artikel 16 ger barnet rätt till skydd mot "godtyckliga eller olagliga ingripanden" i sitt privatliv, familjeliv, hem och sin korrespondens. Alla barn har rätt till skydd för sitt privatliv i alla situationer, oavsett om det handlar om t.ex. familjen, alternativt omvårdnad, skolan, socialtjänsten eller hälso- och sjukvården.

Rätten till privatliv inkluderar den fysiska miljön som barnet bor i, barnets kommunikation med andra (inklusive rätten att föra konfidentiella samtal och få privat rådgivning), samt information om barnet som finns i olika register.

Barnets skydd mot godtyckliga eller olagliga ingripande omfattar både privatpersoner och tjänstemän, samt privata och offentliga aktörer. Det ska enligt barnkonventionen finnas möjligheter för barn att klaga om de anser att deras rättigheter har kränkts, samt möjlighet för barnet att få upprättelse för de kränkningar som begåtts.

SKYDD MOT GODTYCKLIGA ELLER OLAGLIGA INGRIPANDEN

Formuleringen "godtyckliga eller olagliga ingripanden" handlar om att skydda barnet mot ingrepp i "privatlivets helgd". Ingen har rätt att utan laglig grund ingripa i barnets familjeliv eller privatliv. Granskning av hur barnet har det i hemmet, i familjehemmet, på institutionen eller liknande (artikel 25) måste ske utifrån de lagar och direktiv som reglerar sådan myndighetsutövning, och med respekt för barnets rättigheter.

SKYDD FÖR SIN PRIVATA KORRESPONDENS

Barnets integritet och privata korrespondens måste garanteras (artikel 17). Barnet har rätt att inte utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden t.ex. i sin privata korrespondens, dagbok, telefonsamtal, sms-meddelande, e-post, sociala medier och lösenordsskyddade dokument i datorn, om sådana ingripanden inte anses vara nödvändiga utifrån principen om barnets bästa och är reglerade i lag.

Det innebär enligt barnkonventionen att brev och e-post ska levereras till barnet utan att någon har hindrat, öppnat, läst, censurerat, vidarebefordrat eller begränsat det eller på andra sätt brutit mot barnets privatliv. Integritetsskyddet stärks i förhållande till barnets stigande ålder och mognad, utifrån principen om barnets ständiga utveckling av sina förmågor. När brev är adresserade till barn som ännu inte kan läsa måste det vara möjligt för vårdnadshavaren, eller annan vuxen med ansvar för barnet, att öppna och läsa det. Däremot har andra ingen rätt att öppna ett privatbrev till ett barn som rimligen kan öppna det själv och därefter avgöra om hon eller han behöver hjälp med att förstå innehållet.

Alla former av övervakning, avlyssning eller inspelning av konversationer ska vara förbjudna, undantaget sådan övervakning eller inspelning som är tillåtet enligt lag. Skulle skolan, boendet, socialtjänsten, eller andra myndigheter runt barnet kränka barnets rätt till sin egen privata korrespondens ska barnet enligt barnkonventionen ha rätt att anmäla detta till berörd myndighet och få anmälan behandlad med mål att återupprätta barnets heder och anseende.

RÄTT TILL PRIVATLIV I FAMILJEN

Artikel 16 ska tolkas tillsammans med vårdnadshavarnas ansvar för sitt barn i relation till barnets ständiga utveckling (artikel 5). FN:s Barnrättskommitté poängterar att barnets rätt till privatliv inom familjen varierar med barnets familjestruktur, levnadsomständigheter, boendesituation, ekonomi och andra faktorer som avgör hur mycket privatliv barnet har. Det går inte att ge barnet en absolut rätt till privatliv och skydd mot insyn gentemot sina föräldrar och det är inte heller eftersträvänsvärt.

Rätten till privatliv är en medborgerlig rättighet, inte bara för vuxna utan även för barn. Det finns ett dilemma i att barnet har den rätten samtidigt som föräldrar har en skyldighet att skydda sitt barn mot olämplig information eller kränkningar. En förälders insyn i ett barns privatliv kan inte vara absolut eller godtycklig men ibland måste inskränkningar i barnets privatliv accepteras. Det handlar då om att förhindra att barnet skadar sig självt, någon annan eller blir utsatt för fara, vilket skulle kunna vara ett hot mot barnets liv och utveckling (artikel 6).

Var gränsen går för vad som är barnets bästa (artikel 3) i en sådan situation kan vara svårt att avgöra men bäst är att en förälder som är orolig för vad som händer i barnets privatliv i första hand frågar barnet och berättar om sin oro. I andra hand, för att skydda barnet, kan det vara nödvändigt att inskränka rätten till barnets privatliv, t.ex. genom att kräva att få läsa meddelanden i barnets mobil.

Segerström Eva, Barnets Rättigheter – Helhetssyn i praktisk och systematisk tillämpning. Studentlitteratur, 2019, s.70.

BARNETS RÄTT TILL SITT EGET PRIVATLIV

Barnets rätt till sitt privatliv hör samman med barnets rätt att t.ex. söka privat rådgivning inom juridiska och medicinska frågor. Det innebär att yrkesgrupper som arbetar med barn inom hälso- och sjukvård, skol- och elevhälsa och olika former av samhällsstöd, kan ha tystnadsplikt i vissa frågor. Det kan bl.a. handla om preventivmedelsrådgivning och abort, men även hjälpinsatser via hjälptelefoner och motsvarande stödfunktioner på internet där barnet på eget initiativ kan söka och få hjälp.

Om barnet inte kan anses ha tillräcklig mognad för att på egen hand hantera vissa delar i sitt privatliv, eller när omständigheterna är sådana att barnet riskerar att fara illa, kan barnets rätt till privatliv behöva ställas i relation till barnets rätt till bästa möjliga hälsa (artikel 24), skydd mot alla former av övergrepp (artikel 19) samt rätt till rehabilitering vid övergrepp och trauman (artikel 39). Alla med anmälningsansvar för barn som far illa har därmed ett ansvar att till socialnämnden lämna information vid misstanke om att barnet far illa. Sådana anmälningar är förenliga med barnets rätt till privatliv.

OLAGLIGA ANGREPP PÅ HEDER OCH ANSEENDE

Barnet har samma rätt till skydd av lagen som vuxna när det gäller olaga angrepp på heder och anseende. Det kan handla om verbala attacker (förtal, förnedring, förlöjligande eller förolämpning) och angrepp i skriftlig form eller genom traditionella eller sociala medier (ärekränkning, förtal, förolämpning).

RÄTT TILL PRIVATLIV UNDER RÄTTSPROCESSER

I de fall ett barn misstänks, åtalas för eller har funnits skyldigt till lagöverträdelse har barnet rätt att få sitt privatliv fullt ut respekterat under alla delar av rättsprocessen. Denna respekt för barnets privatliv gäller även när barnet deltar i en rättsprocess mot familjen och när barnet har blivit utsatt för övergrepp.

Varje barn som frihetsberövats har enligt barnkonventionen samma rättigheter som andra barn till att få sitt privatliv respekterat i relation till sin korrespondens med andra, samt rätt att hålla kontakt med sin familj genom korrespondens och besök, om inga juridiska eller administrativa hinder föreligger och så länge det är förenligt med barnets bästa (artikel 37).

REGISTER MED UPPGIFTER OM BARN

Det finns information och rapporter om barn i ett antal offentliga register inom t.ex. socialtjänsten, hälso- och sjukvården, förskolan, skolan och rättsväsendet. Sådan information och rapporter om barn ska hanteras utifrån barnets rätt till privatliv. FN:s Barnrättskommitté har angett följande kriterier för registrerade uppgifter om barn:

- Barnet och/eller barnets vårdnadshavare ska känna till existensen av registrerad och dokumenterad information om barnet.
- Barnet och/eller barnets vårdnadshavare ska förstå varför sådan information bevaras och vem som kontrollerar och har tillgång till den.
- Barnet och/eller barnets vårdnadshavare ska kunna få tillgång till sådana dokument, oavsett om de har bevarats manuellt eller elektroniskt.
- Barnet och/eller barnets vårdnadshavare ska ha rätt att ifrågasätta och rätta innehållet i sådana dokument, även genom en objektiv instans.

ARTIKEL 26, BARNKONVENTIONEN

1. Konventionsstaterna ska erkänna varje barns rätt att åtnjuta social trygghet, inklusive socialförsäkring, och ska vidta nödvändiga åtgärder för att till fullo förverkliga denna rätt i enlighet med nationell lagstiftning.

2. Förmånerna ska, där så är lämpligt, beviljas med hänsyn till de resurser som barnet och de personer som ansvarar för dess underhåll har och deras omständigheter i övrigt samt med hänsyn till varje annat förhållande som är av betydelse i samband med en ansökan om en sådan förmån från barnet eller för dess räkning.

9. RÄTT TILL SOCIAL TRYGGHET

Artikel 26 handlar om barnets rätt till social trygghet. Artikel 27 ger barnet rätt till goda levnadsvillkor som bidrar till barnets utveckling. Dessa artiklar länkar samman viktiga principer i barnkonventionen: barnets rätt till goda förutsättningar för sin utveckling (artikel 6), vårdnadshavarnas ansvar för barnet (artikel 5 och 18) och samhällets ansvar för att stödja familjen.

Artikel 26 etablerar en målsättning att barn ska omges av ett statligt socialt skyddsnät som beaktar vårdnadshavares och familjens ekonomiska förmåga. Det ska finnas "nödvändiga åtgärder" för uppfyllandet av rätten till social trygghet. Vad som ska inkluderas i den sociala tryggheten, och vilka insatser eller belopp som ska ingå, ska specificeras i lag och vara lika för alla under samma omständigheter, utifrån rätten till likabehandling och förbud mot diskriminering (artikel 2). Riksnormen som fastställer socialtjänstens biståndsnivåer är t.ex. en garant för likvärdigt stöd till barnet och dess familj. Ingen ska kunna muta sig till ett högre belopp eller genom personliga kontakter få mer bistånd än andra personer i övrigt likvärdiga situationer.

Artikel 26 om rätten till social trygghet hör ihop med ansvar och prioriteringar av barnets rättigheter (artikel 4) för att försäkra att de ekonomiska resurserna används för att stödja de som har störst behov.

ARTIKEL 27, BARNKONVENTIONEN

1. Konventionsstaterna erkänner varje barns rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling.
2. Föräldrar eller andra som är ansvariga för barnet har, inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser, huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.
3. Konventionsstaterna ska i enlighet med nationella förhållanden och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och ska vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostad.
4. Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa indrivning av underhåll för barnet från föräldrar eller andra som har ekonomiskt ansvar för barnet, både inom konventionsstaten och från utlandet. Särskilt i de fall då den person som har det ekonomiska ansvaret för barnet bor i en annan stat än barnet ska konventionsstaterna främja såväl anslutning till internationella överenskommelser eller ingående av sådana överenskommelser som upprättande av andra lämpliga arrangemang.

10. RÄTT TILL GODA LEVNADSVILLKOR

Artikel 27 ger barnet rätt till goda levnadsvillkor. Barnkonventionen är tydlig med att även om vårdnadshavarna har huvudansvaret för sina barn, har staten också ett ansvar att stödja vårdnadshavarna för att skydda barnet och dess välmående. Vårdnadshavarnas huvudansvar för att garantera barnets grundläggande behov och välfärd ska utgå från principen om barnets bästa (artikel 3). De har även ansvar för barnets utveckling (artikel 5) och om det finns två vårdnadshavare har de ett gemensamt ansvar för barnets ekonomiska och sociala trygghet, liksom för barnets uppfostran och utveckling (artikel 18).

I artikel 27 uttrycks vårdnadshavarnas ansvar för barnets utveckling med villkoret ”inom ramen för sin förmåga och sina ekonomiska resurser”. Detta är en viktig påminnelse om att staten har ett ansvar att stödja vårdnadshavare som saknar nödvändig förmåga eller resurser för att de ska kunna ta sitt gemensamma ansvar för barnets utveckling.

Fokus ligger på statens ansvar att stödja vårdnadshavarna i sina åtaganden för barnets skäliga levnadsstandard, och inte barnet direkt. Det finns två syften till att fokus ligger på vårdnadshavarna: Det ena är att förhindra staten och socialtjänsten att stödja barn vars vårdnadshavare klarar av att förse barnet med en skälig levnadsstandard på egen hand. Det andra är att erkänna barnets rätt att när så är möjligt bli omhändertagna av sina vårdnadshavare i en familjemiljö.

Barnkonventionens formulering om rätten att ansöka om en förmån ”för barnet eller för dess räkning” öppnar upp för att även om det är viktigt att garantera att de som har det juridiska ansvaret för barnet kan ansöka om bistånd för barnets räkning, är det lika viktigt att barnet är sin egen rättighetsbärare när så är nödvändigt. Om vårdnadshavarna på någon grund inte kvalificerar för att ansöka för barnets räkning, eller inte kan ansöka, eller om barnet inte har någon kontakt med vårdnadshavarna, behövs en hänvisning till barnets självständighet att söka för egen räkning. Barnets tillgång till social trygghet ska inte vara beroende av dess vårdnadshavare.

Utgångspunkten i barnkonventionen är att när beslut fattas om ekonomiskt bistånd ska vårdnadshavarnas (och barnets) resurser vägas in, utifrån principen om att på ett effektivt sätt använda begränsade medel för de som bäst behöver det. Hänsyn ska även tas till övriga förhållanden som har betydelse för bedömningen av barnets behov, utifrån barnets rätt till goda levnadsvillkor.

Detta motsätter inte möjligheten att ge någon form av finansiellt stöd till alla barn, oavsett vårdnadshavarnas ekonomiska omständigheter, som t.ex. barnbidrag eller studiebidrag. Fördelen med ett allmänt ekonomiskt stöd till alla är att det blir relativt låga administrativa kostnader när det inte behöver göras enskilda ekonomiska prövningar. Ett sådant stöd minskar även stigmatiseringen av familjer som är beroende av det extra tillskottet till familjen.

BARNETS RÄTT TILL UNDERHÅLL

Barnets rätt till en skälig levnadsstandard innefattar i barnkonventionen barnets rätt till underhåll av sina vårdnadshavare eller andra som är juridiskt ansvariga för barnet. Det ekonomiska ansvaret för barnets levnadsstandard är ett gemensamt åtagande av båda vårdnadshavarna. I de fall barnet bara har en vårdnadshavare har den andra föräldern oftast ett fortsatt underhållsansvar. För många barn är underhållet från den förälder som inte har vårdnaden om barnet viktigt för att garantera barnets levnadsstandard. Artikel 27 lyfter därför fram statens ansvar för att se till att underhållet kommer barnet tillgodo.

Frågan om underhåll är ett grumligt område där barnets rättigheter kan användas på ett sätt som inte nödvändigtvis överensstämmer med principen om barnets bästa. Det kan t.ex. röra sig om vårdnadshavare som använder det ekonomiska övertaget för att försäkra sig om (ibland oönskad) tillgång till barnet eller för att få ett större inflytande över barnets framtid. Det kan även handla om vårdnadshavare som skaffar sig vårdnaden om barnet för att säkra ekonomiskt stöd och/eller boende för dem själva. Det är därför viktigt att betona principen om barnets bästa (artikel 3) när underhållet för barnet ska bedömas och behandlas.

RÄTT TILL GODA LEVNADSVILLKOR OCH EN SKÄLIG LEVNADSSTANDARD

Artikel 27 handlar om rätten till goda levnadsvillkor och en skälig levnadsstandard. När beslut fattas om bistånd och insatser för att garantera barnets skäliga levnadsstandard ska detta ske med hänsyn till barnets bästa (artikel 3).

Goda levnadsvillkor och en skälig levnadsstandard handlar om en helhetssyn på barnets rätt till goda förutsättningar för sin utveckling. I artikel 27 förtydligas att tre viktiga delar av barnets fysiska utveckling är mat, kläder och bostad. Om barnet t.ex. inte får tillräcklig och näringsrik mat hotas barnets hälsa och utveckling, vilket riskerar att ha en negativ effekt på i stort sätt alla barnets rättigheter.

Rätten till ett säkert och värdigt boende är sammanlänkat till och avhängigt de flesta andra rättigheterna i barnkonventionen. Särskild hänsyn ska tas till barnets bästa i de situationer då barn riskerar att bli hemlösa, för att undvika ofrivilliga flyttningar och en osäker boendesituation. Det är i detta sammanhang viktigt med stabilitet och kontinuitet i barnets relation till förskola, skola och kamratgrupp.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa (artikel 24) ingår också i rätten till goda levnadsvillkor. Hälsa ska här tolkas i ett brett perspektiv som inkluderar behovet av bl.a. rent dricksvatten, fungerande sanitetslösningar, god hygien och tillgång till hälsoutbildning. Dessutom ingår förebyggande insatser för barnolycksfall, miljöförstörelse och skadliga traditionella sedvänjor. Även barnets rätt till utveckling av sin fysik genom exempelvis sport och lek (artikel 29) och rätten till lek, vila, fritid och kultur (artikel 31) omfattas av rätten till goda levnadsvillkor.

11. ÖVRIGA RELEVANTA ARTIKLAR

ARTIKEL 1, BARNKONVENTIONEN

ETT BARN ÄR EN MÄNNISKA UNDER 18 ÅR.

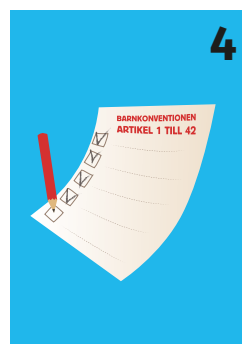
GRUNDEN FÖR BARNETS RÄTTIGHETER

2

FÖRBUD MOT DISKRIMINERING

Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Inget barn ska diskrimineras på någon grund. Vi ska visa alla barn och deras familjemedlemmar samma respekt.

4

ANSVAR FÖR BARNETS RÄTTIGHETER

Verksamheten ska vara barnrättsbaserad i arbetsmetoder och rutiner. Det är ett personligt yrkesansvar samt verksamhetsansvar att prioritera, respektera, skydda och säkerställa barnets rättigheter i vårt arbete. Vi ska se barnet som rättighetsbärare.

3

PRINCIPEN OM BARNETS BÄSTA

Vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Om barnets bästa inte kan genomföras ska kompensande åtgärder göras för att beslut ska bli så bra som möjligt för barnet.

42

INFORMATION OCH KUNSKAP OM BARNKONVENTIONEN

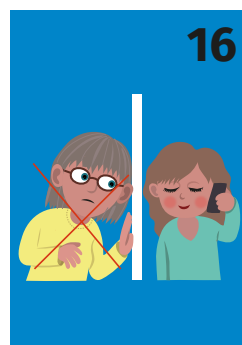
Vi ska ha kunskap om barnets rättigheter, hur de kommer till uttryck i lagstiftning och hur de kan omsättas i praktiken. Vi ska ha den kompetens som är nödvändig för att på ett rättssäkert sätt kunna omsätta barnets rättigheter konkret och praktiskt.

6

RÄTT TILL LIVET, GODA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR OPTIMAL UTVECKLING

Barn har rätt till liv, överlevnad och bästa möjliga förutsättningar för en optimal utveckling. Vi ser till barnets hela livssituation och vid behov samarbetar vi med andra – med barnet i centrum.

16

RÄTT TILL FAMILJELIV OCH PRIVATLIV

Barns rätt till privatliv ska respekteras. Ingen har rätt att utan laglig grund ingripa i barnets familjeliv eller privatliv. Verksamheten ska uppfylla lagar och regler kring dokumentation om barnet.

12

ÅSIKTSFRIHET, DELAKTIGHET OCH RÄTT ATT BLI HÖRD

Barn har rätt till delaktighet i beslut som rör dem, både i kontrollen av det egna livet och som del av gruppen barn. Vi ska ta det barn säger på allvar och väga det utifrån barnets ålder och mognad.

41

DEN LAG SOM GER BÄST SKYDD FÖR BARNET GÄLLER

Den lag som ger barnet bäst skydd ska gälla. Barnkonventionen får inte användas för att begränsa andra rättigheter som barnet har genom andra lagar eller internationella rättighetsdokument.

BARNETS FRIHETER OCH RÄTT TILL UTBILDNING, KULTUR OCH FRITID

13

YTTRANDEFRIHET OCH INFORMATIONSFRIHET

Barn har rätt till yttrandefrihet, att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter, med respekt för andra personers rättigheter. Barn har rätt att söka, ta emot och sprida information på det sätt som barnet väljer, t.ex. information i tal, skrift, tryck eller i konstnärlig form.

23

RÄTTIGHETER FÖR BARN MED FUNKTIONS-NEDSÄTTNING

Barn med funktionsnedsättning ska ges förutsättningar för att leva ett värdigt och anständigt liv som främjar självförtroendet och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället på lika villkor. Deras behov av stöd ska beaktas.

14

TANKEFRIHET, SAMVETSFRIHET OCH RELIGIONSFRIHET

Barn har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Vårdnadshavare ska vägleda sitt barn utifrån barnets ålder och mognad. Vid tillräcklig mognad ska barn ta över beslutsmakten över sin religionsfrihet.

28

RÄTT TILL UTBILDNING

Barn har rätt till utbildning och kostnadsfri grundskola. Högre utbildning ska vara tillgänglig utifrån förmåga. Barn ska ha tillgång till studie- och yrkesvägledning samt uppmuntras till regelbunden närvaro. Disciplin ska respektera barns värdighet och barnkonventionen.

15

FÖRENINGSFRIHET OCH FÖRSAMLINGSFRIHET

Barn har rätt att bilda, ansluta sig till eller gå ur en förening eller organisation. De ska inte tvingas att gå med i en förening eller organisation mot sin vilja. Barn har rätt att träffa andra i fredliga sammankomster.

29

SYFTE MED UTBILDNINGEN

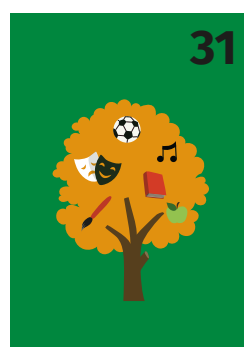
Syftet med utbildning är att utveckla barns personlighet, anlag och förmåga. Barn ska utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna, jämställdhet och miljön, samt respekt och förståelse för andra människor.

17

RÄTT TILL INFORMATION

Barn har rätt till information från olika nationella och internationella källor som är bra för barnets sociala, andliga och moraliska välfärd, fysiska och psykiska hälsa, samt anpassad till barnets förmågor och utveckling.

31

RÄTT TILL VILA, LEK, KULTUR OCH FRITID

Barn har rätt till vila och balans i livet mellan förskola/skola, fritidsaktiviteter och sysslor i hemmet. Barn har rätt att utvecklas genom lek. Barn har rätt till fritids- och kulturaktiviteter som är anpassade till deras ålder och behov.

Varje barn har rätt att utvecklas till sitt fulla potential utifrån sina förutsättningar, i sin egen takt och med lämpligt stöd.

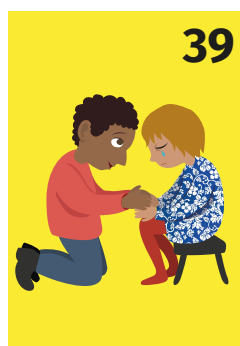
RÄTT TILL HÄLSA

24

RÄTT TILL BÄSTA UPPNÅELIGA HÄLSA

Barn har rätt till bästa uppnåeliga hälsa och likvärdig tillgång till hälso- och sjukvård. Det inkluderar fysisk, psykisk och sexuell hälsa, barns levnadsmiljöer samt skydd från våld, missbruk och skadliga sedvanor.

39

RÄTT TILL REHABILITERING TILL BARN SOM FARIT ILLA

Barn som har utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande, övergrepp eller våpnad konflikt har rätt till fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning i en miljö som främjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet.

RÄTT TILL IDENTITET, NATIONALITET OCH URSPRUNG

7

RÄTT TILL NAMN OCH NATIONALITET

Barn har rätt att så långt det är möjligt få veta om sina föräldrar och rätt att bli omvårdad av dessa. Barn ska registreras direkt efter födseln och har rätt till ett namn. Barn har rätt till ett medborgarskap.

22

RÄTTIGHETER FÖR BARN PÅ FLYKT OCH I ASYLPROCESSEN

Barn på flykt och i asylprocessen ska få lämpligt skydd och bistånd samt hjälp att återförenas med sin familj. Om familjen inte kan hittas ska barnet få samma skydd som andra barn som berövats sin familjemiljö.

8

RÄTT TILL SIN IDENTITET

Barn har rätt att behålla sin identitet, inklusive medborgarskap, namn och släktförhållanden, utan olagligt ingripande. Om ett barn berövas sin identitet ska hen få stöd och skydd att snabbt återupprätta den.

30

RÄTTIGHETER FÖR BARN FRÅN MINORITETS- OCH URBEBOLKNINGSGRUPPER

Barn som tillhör ett urfolk, etniska, religiösa eller språkliga minoriteter har rätt att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion och att använda sitt eget språk.

10

RÄTT TILL FAMILJEÅTERFÖRENING

Ansökningar från ett barn eller dess föräldrar om familjeåterförening ska behandlas på ett positivt, humant och skyndsamt sätt och får inte medföra negativa följder för familjen.

Vi ska respektera, skydda och säkerställa barnets rätt till sin identitet.

SKYDD MOT VANVÅRD, FÖRSUMMELSE, VÅLD OCH ÖVERGREPP

11

SKYDD MOT OLOVLIGT BORTFÖRANDE

Barn ska skyddas mot olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet. Sverige ska ingå bilaterala eller multilaterala överenskommelser för att bekämpa olovligt bortförande av barn.

34

SKYDD MOT ALLA FORMER AV SEXUELLT UTNYTTJANDE

Barn ska skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och övergrepp, såsom att förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling, utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet samt utnyttjas i pornografiskt material.

19

SKYDD MOT VANVÅRD, FÖRSUMMELSE, VÅLD OCH ÖVERGREPP

Barn ska skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp.

35

FÖRHINDRA HANDEL MED BARN

Barn ska skyddas genom alla lämpliga åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn oavsett syfte och form.

32

SKYDD MOT SKADLIGT BARNARBETE OCH UTNYTTJANDE

Barn ska skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och skadligt arbete som hindrar barnets utbildning eller inverkar skadligt på barnets hälsa, samt fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling.

36

SKYDD MOT ANDRA FORMER AV UTNYTTJANDE AV BARN

Barn ska skyddas mot alla andra former av utnyttjande som kan skada barnet i något avseende. T.ex. oetisk medicinsk forskning på barn, samt medias och vuxnas utnyttjande av barn för egen vinning.

33

SKYDD MOT ALKOHOL, TOBAK OCH NARKOTIKA

Barn ska skyddas från narkotika, alkohol och tobak samt andra former av missbruk, både sitt egna och familjemedlemmars. Barn ska skyddas från framställan, transport och försäljning av sådana ämnen.

38

SKYDD MOT VÄPNADE KONFLIKTER

Barn som berörs av en väpnad konflikt har rätt till skydd och omvårdnad. Barn under 15 år (18 år enligt tilläggsprotokollet) ska inte delta direkt i fientligheter eller ingå i väpnade styrkor.

BARN INOM RÄTTSVÄSENDET

37

SKYDD MOT TORTYR, LIVSTIDS FÄNGELSE OCH DÖDSSTRAFF

Barn ska inte utsättas för tortyr, annan grym behandling, bestraffning eller dödsstraff. Gripande, frihetsberövning, anhållning, häktning eller fängslande av barn ska ske i enlighet med lag, endast användas som en sista utväg och vara för kortast lämpliga tid.

40

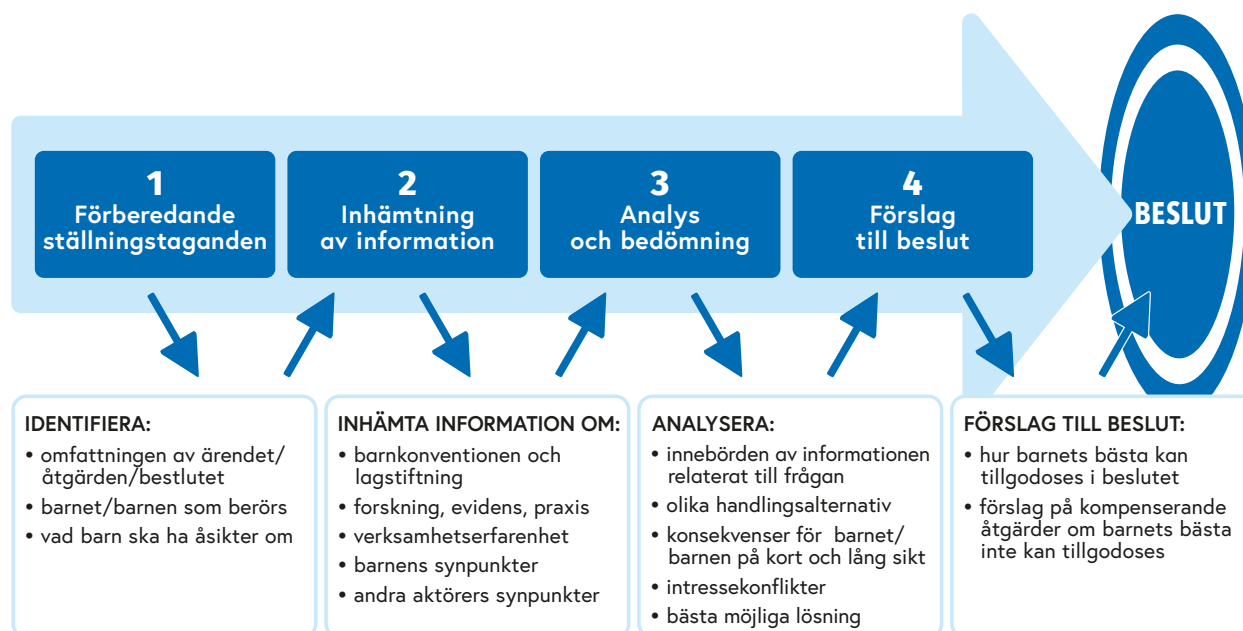

RÄTTIGHETER FÖR BARN SOM BRUTIT MOT LAGEN

Barn som anklagas eller har blivit dömda för en straffbar handling har rätt att behandlas rättvist och respektfullt, få juridiskt stöd samt återanpassas i samhället. De ska behandlas på ett sätt som beaktar behoven hos personer i deras ålder och hållas separerade från vuxna.

12. PRÖVNING AV BARNETS BÄSTA

Vid alla beslut som påtagligt och direkt berör barn ska en prövning av barnets bästa göras. FN:s Barnrättskommitté har i Allmän kommentar nr. 14 lyft fram de perspektiv som bör finnas med när man beaktar och bedömer barnets bästa. De presenteras här i ett exempel på hur prövningen av barnets bästa kan gå till.

Förslag på frågor att använda för att dokumentera prövningen av barnets bästa:

- *Bidrar beslutet till likvärdiga villkor för barnet/barnen som berörs? Vilka barn riskerar att "hamna utanför"? Gynnas vissa barn på andra barns bekostnad? (Artikel 2)*
- *Vad är barnets bästa enligt forskning, nationella riktlinjer, praxis på kommunal, regional och nationell nivå, vår beprövade erfarenhet, enligt barnet/barnen samt på kort och lång sikt? På vilket sätt har vi tagit hänsyn till barnets bästa i beslutet? Om vi inte kan tillgodose barnets bästa vad gör vi då för kompenserande åtgärder? (Artikel 3)*
- *Hur påverkar beslutet barnets/barnens rätt till goda förutsättningar för en optimal utveckling? Har beslutet negativ påverkan på barnets/(vissa) barns förutsättningar för en optimal utveckling? (Artikel 6)*
- *Vad behöver vi förstå ur barnets/barnens perspektiv för att beslutet ska bli relevant för hen/de? Hur har barnet/barnen varit delaktiga? Vilka åsikter har barnet/barnen som berörs av beslutet lyft fram och vilken vikt lägger vi vid dessa åsikter i beslutet? Om vi inte har inkluderat barnets/barnens åsikter – förklara varför! (Artikel 12)*

13. FÖRENKLAD INFORMATION TILL VÅRDNADSHAVARE

Det är viktigt att kunna kommunicera barnkonventionen i samtal med föräldrar och vårdnadshavare. Informationen nedan kan användas som samtalsstöd eller som grund för ett informationsmaterial som vänder sig till vårdnadshavare. Informationen är framtagen av Susann Swärd, Region Kronoberg samt Länsstyrelsen i Kronobergs län och omfattar i sin helhet även ett förenklat material att använda i samtal med föräldrar och vårdnadshavare.

BARNKONVENTIONEN ARTIKEL 5

ATT TA ANSVAR SOM FÖRÄLDER

Som förälder och vårdnadshavare ska du ta hand om, uppfostra och stötta ditt barn. Du ska utgå från barnets bästa.

- Du är en av de viktigaste personerna i ditt barns liv och oftast den som känner barnet och barnets behov bäst. Du ska ta hand om och ge barnet trygghet och stöd. Barn behöver mycket kärlek och närhet. Du behöver ge ditt barn tid och uppmärksamhet.
- Du ska uppfostra ditt barn och lära barnet vad som är rätt och fel. Ett barn kan aldrig ansvara för att fostra sig själv. Ditt barn behöver också hjälp för att förstå vad som är tillåtet (eller inte) och hur samhället fungerar.
- Att sätta gränser för ett barn - att säga ja eller nej till olika saker i barnets liv - är en del av att vara förälder. De regler som du har ska anpassas efter barnets ålder och mognad. Du ska ställa krav och ha förväntningar som är rimliga utifrån ditt barns mognad och utveckling.
- Det är aldrig tillåtet att kränka, slå eller skada barnet på något sätt. Du får inte förbjuda (eller tillåta) saker som strider mot barnets rättigheter, även om det skulle vara lättare för dig som förälder.
- Det är viktigt att barnet känner sig lyssnat på och respekterat av dig som förälder. Då känner sig barnet värdefullt och lär sig också att ta ansvar och tänka själv.
- Ibland kan det vara svårt att veta vad som är bäst för ditt barn. Du kan få stöd i din föräldraroll.

BARNKONVENTIONEN ARTIKEL 3, 18, 26, 27

ATT TA GEMENSAMT ANSVAR FÖR BARNETS UPPVÄXT

Som förälder är du ansvarig för barnets uppväxt. Om det finns två vårdnadshavare har ni båda ett gemensamt ansvar för barnet.

- Fokus ligger på det gemensamma ansvaret för barnet och inte på om ni är gifta, sambo, särbo, skilda eller saknar en relation till varandra. Vårdnadshavare ska samarbeta och tillsammans komma fram till vad som är bäst för barnet. Finns det bara en vårdnadshavare har man ensamt ansvar för barnets uppväxt.
- Föräldraansvaret handlar både om det ekonomiska ansvaret för barnet och om att vara aktiv i barnets uppfostran och utveckling. Det handlar till exempel om att stötta barnets utveckling, se till att barnet får tillräcklig och näringsrik mat, har kläder som passar både storlek och väder samt ett tryggt boende. Det handlar även om att skapa trygga relationer i familjen och se till att barnet inte far illa på något sätt.

- När du som förälder fattar viktiga beslut som rör ditt barn ska du tänka på vad som är bäst för barnet. Det betyder inte att du ska göra som ditt barn vill i alla lägen. Det handlar istället om att utgå från vad du tror är bäst för barnet både nu och i framtiden.
- Ibland är det som är bäst för dig som förälder inte det bästa för barnet. Andra gånger är det barnet vill i stunden inte det samma som det som är bäst i längden. Även om barnet inte alltid tycker om det du som förälder bestämmer ska du alltid se till att ditt barn mår bra och är tryggt. Du ska se till att barnets uppväxt blir så bra som möjligt.

BARNKONVENTIONEN ARTIKEL 9, 20, 21

ATT STÖDJA BARNETS RÄTT TILL SINA FÖRÄLDRAR

Barnet har rätt till sina föräldrar och får bara skiljas från sina föräldrar om det är nödvändigt, till exempel för att hindra att barnet far illa.

- Barnet har rätt till en god relation till båda sina föräldrar. Om föräldrar har gemensam vårdnad men inte bor ihop har de fortfarande ett gemensamt ansvar för barnet. De ska då samarbeta med varandra. Konflikter mellan föräldrarna får inte gå ut över barnet. Det är aldrig bra för barn att uppleva bråk eller våld i hemmet.
- Om föräldrar skiljer sig eller bor på olika ställen är det bra att komma ihåg att det inte är barnet som har valt detta. Det är viktigt att föräldrar klarar av att samarbeta med varandra för barnets bästa.
- Barnet har rätt att träffa båda sina föräldrar så länge det inte är till skada för barnet. Det är barnets behov och barnets bästa som ska styra när man bestämmer hur vårdnad, boende eller umgänge med föräldrarna ska se ut.
- Om man som förälder inte kan komma överens om vad som är barnets bästa kan man få stöd och hjälp genom familjerådgivning.

BARNKONVENTIONEN ARTIKEL 2

ATT BEHANDLA BARNET MED RESPEKT

Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. De ska bli behandlade med respekt. Inget barn får diskrimineras.

- Ditt barn ska skyddas mot alla former av diskriminering, rasism, mobbning eller annan kränkande behandling. Det gäller i hemmet, på förskolan, skolan, fritiden, i sociala medier och alla andra platser i samhället.
- Du som förälder ska hjälpa ditt barn om det behandlas illa. Du kan till exempel berätta om det som har hänt för den verksamhet där det har skett, eller för socialtjänsten.
- När vi uppfostrar våra barn använder vi olika sätt att prata och förklara saker för dem. Ditt sätt att uppfostra ditt barn ska respektera och stärka barnet. Du får inte använda uppfostringsmetoder som gör att ditt barn far illa.
- Alla barn ska få samma möjligheter att göra egna val i livet som inte bestäms av om de är (eller identifierar sig som) flicka, pojke eller hen.
- Ditt barn ska själv kunna välja sina vänner och vem barnet vill vara tillsammans med. Du som förälder ska stötta och inte begränsa barnets utveckling.

ATT LYSSNA PÅ BARNET MED INTRESSE OCH NYFIKENHET

Alla barn har rätt att säga vad de tycker om saker som påverkar deras liv. Vuxna ska lyssna med respekt.

- Det är viktigt att du visar intresse och nyfikenhet för vad ditt barn tänker, känner och upplever. Barnet ska känna sig lyssnad på och förstådd. En bra vägledning är att barnet behöver få fem gånger mer positiv uppmärksamhet än tjat, tillsägelser och gränssättning.
- Att lyssna på barnet är inte det samma som att barnet ska bestämma eller måste få rätt. Det handlar mer om att du som förälder ska förstå vad som är viktigt för ditt barn när du ska ta viktiga beslut i barnets liv. Ju äldre och mognare barnet är, desto större möjlighet ska barnet ha att vara med och påverka viktiga beslut i sitt liv.
- Barn har även rätt att tänka och fantisera som de själva vill samt att uttrycka sig själv och sina tankar. En del av barnets sätt att uttrycka sig handlar om barnets rätt att uttrycka sin egen personlighet genom t.ex. klädsel och utseende. Du ska ge barn lämpligt stöd och råd samtidigt som du respekterar barnet.
- Som förälder får du ge ditt barn religiös och moralisk vägledning. Alla har rätt att välja att utöva en religion eller att lämna, byta eller inte bekänna sig till en religion. I takt med att barnet blir äldre och mognare får barnet en ökad självständighet över sin religionsfrihet. Din vägledning får inte begränsa barnets utveckling.

ATT STÖDJA BARNETS UTVECKLING

Varje barn har rätt till livet och att utvecklas på bästa möjliga sätt, i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar.

- Barnets kropp, språk och förmåga att hantera sina känslor och relationer med andra utvecklas hela tiden. Du som förälder ska stödja ditt barn att steg för steg kunna utvecklas, ta ansvar och klara sig själv. Dina krav och förväntningar ska anpassas till barnets mognad och utveckling.
- Barn har behov av trygghet, kärlek, gemenskap, uppskattning och självförverkligande. Som förälder kan du stödja barnets självkänsla genom att vara närvarande i vardagen. När du pratar med ditt barn, lyssnar och visar att du tycker om barnet, blir barnet tryggt och mår bra. Du ska även hjälpa barnet att hantera sina känslor.
- Barn kan ibland behöva extra stöd och hjälp. Barnet ska få det stöd som behövs för att de ska utvecklas på bästa möjliga sätt. Om ditt barn har en funktionsnedsättning ska du se till att barnet får det stöd och stimulans barnet behöver för sin utveckling, inlärning och samspel med andra. Det kan vara stöd från dig, hälso- och sjukvården, socialtjänsten, förskolan och skolan.
- Barn har rätt till utbildning. Som förälder ska du se till att barnet går i skolan och får tillräckligt med vila, sömn och mat för att orka med.
- Om barnet får problem med skolornvaron eller att klara skolarbetet kan du som förälder diskutera med skolan om hur ni tillsammans kan stötta barnet.

ATT STÖDJA BARNETS VILA, LEK, KULTUR OCH FRITID

Varje barn har rätt till en balans i livet och att utvecklas genom lek. Barn har även rätt till kultur- och fritidsaktiviteter som passar barnet.

- Ditt barn behöver en balans mellan förskola/ skola, fritidsaktiviteter och sysslor i hemmet för att orka med vardagen. Balans i livet handlar även om vila och goda sömnvanor som är nästan lika viktigt för barnets utveckling som mat, bostad, sjukvård och utbildning. Ett barn som inte får tillräckligt med sömn har svårt att lära sig nya saker och är känslig för sjukdomar.
- Lek är en viktig del av utvecklingen och ökar barnets kreativitet, fantasi, självförtroende och färdigheter. Ju äldre barnen blir desto mer leker de på egen hand och med kompisar, utan vuxnas stöd.
- Barn har rätt till tid som de kan göra vad de vill på, t.ex. vila, leka, läsa eller röra på sig. Ditt barn har rätt att ha kultur- och fritidsaktiviteter utifrån sitt eget intresse och som anpassas till barnets ålder och mognad. Det är barnets intresse som ska vara styrande. Som förälder ska du inte tvinga ditt barn att göra en aktivitet som du tycker är bra om den inte passar ditt barn, eller om ditt barn inte vill ha den sortens aktivitet.
- En bra fritid gör att barn kan lära sig nya saker, att samarbeta, ta ansvar och utvecklas tillsammans med andra barn. Om familjens ekonomi är ansträngd kan man ansöka om stöd hos t.ex. socialtjänsten eller Majblomman för att få hjälp med kostnader som rör barnets kultur- och fritidsaktiviteter.

ATT GE BARNET STÖD OCH VÅRD FÖR ATT MÅ BRA

Alla barn har rätt att må så bra som möjligt, både fysiskt och psykiskt. Om barnet är sjukt och inte mår bra ska du som förälder stötta, hjälpa och se till att barnet får vård.

- Alla barn har rätt till kostnadsfria hälsoundersökningar, vaccinationer och hälsovägledning från barnhälsovården när barnet är yngre och elevhälsan när barnet börjat skolan.
- Du kan alltid ringa 1177 om du har frågor om hur du bäst tar hand om ditt barn när barnet inte mår bra. Ibland handlar det om att se till att barnet kommer till en tandläkare eller en vårdcentral för att få hjälp att må bättre.
- Det är även viktigt att se till att barnet äter hälsosam och varierad mat som passar när barnet växer och utvecklas. Det är också viktigt att ditt barn motionerar och rör på sig för att må bra.
- Om ditt barn har en funktionsnedsättning ska du stötta barnet att utvecklas i sin egen takt och på ett sätt som passar barnet. Barn med funktionsnedsättning har rätt till vård, stöd och hjälpmedel för att vardagen ska fungera så bra som möjligt.
- Det är bra för barnets hälsa om du som förälder är närvarande i vardagen, att du lyssnar och visar intresse för hur barnet mår. Som föräldrar ska man även se till att minska risken för olyckor genom att förvara medicin, knivar och andra farliga saker utom räckhåll för barnet i hemmet. Tänk på att det alltid ska finnas en fungerande brandvarnare i hemmet.

ATT SKYDDA BARNET MOT VÅLD OCH ÖVERGREPP

Alla barn har rätt att växa upp i trygghet. Det är olagligt att utsätta barnet för försummelse, våld och övergrepp. Som förälder ska du se till att ditt barn växer upp i trygghet och skyddas från sådant som kan göra att barnet far illa.

- Att **försumma** barnet kan handla om att barnet inte får mat, kläder, sjukvård, utbildning eller omhändertagande som behövs för att ditt barn ska må bra och utvecklas.
- **Fysisk misshandel** kan vara att slå, örfila, lugga, nypa, bita, riva, sparka eller skaka barnet.
- **Psykisk misshandel** kan vara att använda ord för att hota, håna eller nedvärdera barnet. Det kan också vara att förödmjuka, skrämma, skuldbelägga eller förlöjliga barnet. Det är även psykisk misshandel av barnet om någon annan i familjen utsätts för våld eller att låsa in barnet.
- **Sexuella handlingar** mot barn är alltid ett grovt övergrepp. Det inkluderar att ta på barnets bröst, rumpa, snippa eller snopp samt att tvinga barnet röra vid sin egen eller någon annans kropp. Det är även olagligt att tvinga barn att se på porrfilm.
- Barn har rätt att skyddas mot **negativ social kontroll** som begränsar barnets möjligheter att själv bestämma vad de gör på fritiden, vem de vill träffa och vem de vill leva tillsammans med eller gifta sig med. Det gäller för både flickor och pojkar. Barn ska inte heller ta över vuxenansvaret för sysslor i hemmet eller för syskon. Alla ingrepp mot en flickas snippa, som t.ex. könsstympning, är olagligt. Det är även förbjudet att göra så kallade "oskultsundersökningar".
- Barn ska skyddas mot **övergrepp på internet** och sociala medier. Som förälder ska man göra sitt bästa för att skydda sina barn från destruktiva bilder, filmer eller texter. Barn behöver även information om hur de skyddar sig själv på nätet.
- Barn som utsätts för **våld i hemmet**, eller som lever i en familj där någon annan skadas, far alltid illa. De mår fysiskt och psykiskt dåligt, får sämre hälsa och tycker mindre om sig själva. Barn som har erfarenhet av våld, hot och kränkningar har större risk för att göra sig själva eller andra människor illa när de blir vuxna.
- Om du tror att ett barn inte har det bra hemma kan du kontakta socialtjänsten som ska stötta familjen så att barnet får det bättre. Om du vill berätta om din oro för ett barn kan du vara anonym, du behöver inte berätta vad du heter eller vem du är. Våld och övergrepp är ett brott och ska alltid anmälas till polisen på telefonnummer 114 14.
- Det kan kännas svårt för en vuxen att säga ifrån när ett barn utsätts för våld. Kanske människor runtomkring säger att våldet behövs eller är rätt. Det kan vara vänner, grannar eller den egna familjen. Det kan vara svårt att ensam våga stoppa våldet och försvara barnet. Det är viktigt att veta att våld mot barn alltid är fel, i alla former – och att det finns stöd att få.

ATT FÅ STÖD OCH INFORMATION SOM FÖRÄLDER

När stödet från din familj eller vänner inte räcker till, eller om du saknar stöd från andra, kan du söka stöd och få hjälp från flera verksamheter i länet.

- Samhället kräver inte att du ska vara perfekt som förälder. Om du behöver stöd är det viktigt att du söker hjälp. Det är ofta lättare att få hjälp med att lösa dina problem om du söker hjälp direkt när problemen börjar.
- Det finns föräldrautbildningar, rådgivning och andra typer av föräldrastöd som du har rätt att ta del av. Du kan till exempel få stöd från barnhälsovården, habiliteringen (om någon i familjen har en funktionsnedsättning), elevhälsan, socialtjänsten eller olika föreningar som stöttar föräldrar. Det vanliga är att man träffas och kommer överens om vilket stöd som passar dig och din familj bäst.
- Din kommun kan hjälpa dig att få rätt stöd. Det kan t.ex. handla om:
 - Stöd i rollen som förälder, uppfodringsfrågor och vardagsrutiner
 - Stöd om det finns våld eller hot i familjen
 - Stöd om ditt barn inte mår bra fysiskt eller psykiskt
 - Stöd för att klara ekonomin
 - Annat stöd som din familj behöver
- Det räcker att du vet att du vill ha stöd, tillsammans löser vi vilket stöd som blir bäst för dig och din familj. Börja med att kontakta din kommun.
- Om det uppstår ett problem som inte kan vänta och du behöver hjälp direkt, kan du ringa till socialtjänsten i din kommun under kontorstid. På kvällar och helger ringer du 112 och ber dem att koppla dig till socialjouren i din kommun.

FÖRSLAG PÅ DISKUSSIONSFRÅGOR

Efter all information om barnets rättigheter och ditt ansvar för barnet har du kanske funderat över din egen situation. Här är några frågor som du som förälder kan diskutera med familj, vänner, barnhälsovården, skolan, socialtjänsten eller andra som stöttar familjen:

1. När behöver du hjälpa ditt barn och på vilket sätt gör du det?
2. Vad tycker du är viktigt att ge ditt barn för att ditt barn ska bli en trygg person som mår bra – nu och i framtiden?
3. Vad är viktigt för att ditt barn ska få balans i vardagen?
4. Vad kan ditt barn påverka i sitt liv?
5. Hur ser du till att ditt barn känner sig lyssnad på och förstådd?
6. Hur kan du som förälder prata med ditt barn när barnet inte gör som ni har bestämt?
7. Finns det något i ditt föräldraskap som du vill förändra? Hur kan du göra det?
8. Vem skulle du vända dig till för att få stöd när familj och vänner inte räcker till?
9. Vem skulle du vända dig till för att få stöd om du har svårt att sätta gränser för ditt barn?
10. Vem skulle du vända dig till om ditt barn behöver särskild hjälp för att klara sig i vardagen?
11. Vem skulle du vända dig till om ditt barn får problem i förskolan/skolan?
12. Vem skulle du vända dig till om ditt barn far illa på något sätt?

14. KÄLLOR OCH INSPIRATION FÖR MER LÄSNING

Barnombudsmannen, *FN:s konvention om barnets rättigheter*. Norstedts Juridik, 2020.

FN:s Barnrättskommitté, *Allmänna kommentarer nr 7, om genomförande av barnets rättigheter under tidig barndom*. CRC/C/GC7, 2005.

FN:s Barnrättskommitté, *Allmänna kommentarer nr 8, om barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrande former av bestraffning*. Bl.a. artikel 19, 28.2 och 37. CRC/C/GC8, 2006.

FN:s Barnrättskommitté, *Allmänna kommentarer nr 9, om rättigheter för barn med funktionsnedsättningar*. CRC/C/GC9, 2006.

FN:s Barnrättskommitté, *Allmänna kommentarer nr 14, om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som är barnets bäst*. CRC/C/GC/14, 2013.

FN:s Barnrättskommitté, *Rapport från den fyrtionde sessionen*. CRC/C/153, 2005.

Länsstyrelserna och Regioner i olika län har tagit fram material kring föräldrastöd och barnets rättigheter. Kolla med dem vad som finns i ditt län.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, *Kunskapsmaterial till yrkesverksamma – Att arbeta med barnkonventionen i föräldrastödjande insatser*. 2020.

Regeringskansliet, *Konventionen om barnets rättigheter, med strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*. 2014.

Region Kronoberg och Länsstyrelsen i Kronobergs län, *Barnets rättigheter och föräldraskapsstöd*. 2020. <https://www.regionkronoberg.se/vardgivare/arbetsomraden-processer/manskliga-rattigheter-och-barnets-rattigheter/>

Segeström Eva, *Barnets Rättigheter – Helhetssyn i praktisk och systematisk tillämpning*. Studentlitteratur, 2019.

Swärd Susann, *Barnkonventionen – En kortfattad vägledning*. Rättighetsfokus, 2020.

Swärd Susann, *Barnkonventionen i praktisk tillämpning –Handbok för socialtjänsten*. Norstedts Juridik, 2020.

Swärd Susann, *Barnkonventionen i praktisk tillämpning inom förskolan och skolan*. Norstedts Juridik, 2020.

UNICEF Sverige, *Handbok om barnkonventionen*. 2008.

UNICEF Sverige/ Swärd Susann, *Handbok för socialsekreterare – Om barnrättsperspektivet från förhandsbedömning till avslutad utredning*. 2018.

